

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Šikana a kyberšikana na střední škole

Bullying and Cyberbullying at Secondary School

STUDIJNÍ PROGRAM

Specializace v pedagogice

STUDIJNÍ OBOR

Učitelství praktického vyučování a odbor. výcviku

VEDOUCÍ PRÁCE

Doc. PhDr. Dana Dobrovská, CSc.

ŠÍDOVÁ

DAGMAR

2023

I. OSOBNÍ A STUDIJNÍ ÚDAJE

Příjmení: **Šídová** Jméno: **Dagmar** Osobní číslo: **496290**
Fakulta/ústav: **Masarykův ústav vyšších studií**
Zadávací katedra/ústav: **Institut pedagogických a psychologických studií**
Studijní program: **Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Učitelství praktického vyučování a odborného výcviku**

II. ÚDAJE K BAKALÁŘSKÉ PRÁCI

Název bakalářské práce:

Šikana a kyberšikana na střední škole

Název bakalářské práce anglicky:

Bullying and Cyberbullying at Secondary School

Pokyny pro vypracování:

Teoreticko-empirický design bakalářské práce s cílem zjistit formy, výskyt motivaci a prevenci jevů na střední škole

Seznam doporučené literatury:

Černá, A. Kyberšikana. Grada: 2013
Martínek, Z. Agresivita a kriminalita školní mládeže. Grada, 2015.
Procházka, R. Teorie a praxe poradenské psychologie. Psyché. 2014.

Jméno a pracoviště vedoucí(ho) bakalářské práce:

doc. PhDr. Dana Dobrovská, CSc. Masarykův ústav vyšších studií ČVUT v Praze

Jméno a pracoviště druhé(ho) vedoucí(ho) nebo konzultanta(ky) bakalářské práce:

Datum zadání bakalářské práce: **05.01.2022**

Termín odevzdání bakalářské práce: **05.01.2023**

Platnost zadání bakalářské práce: _____

doc. PhDr. Dana Dobrovská, CSc.
podpis vedoucí(ho) práce

doc. Ing. David Vaněček, Ph.D.
podpis vedoucí(ho) ústavu/katedry

prof. PhDr. Vladimíra Dvořáková, CSc.
podpis děkana(ky)

III. PŘEVZETÍ ZADÁNÍ

Studentka bere na vědomí, že je povinna vypracovat bakalářskou práci samostatně, bez cizí pomoci, s výjimkou poskytnutých konzultací. Seznam použité literatury, jiných pramenů a jmen konzultantů je třeba uvést v bakalářské práci.

Datum převzetí zadání

Podpis studentky

Šídová, Dagmar. Šikana a kyberšikana na střední škole. Praha: ČVUT 2023. Bakalářská práce. České vysoké učení technické v Praze, Masarykův ústav vyšších studií.

**MASARYKŮV ÚSTAV
VYŠŠÍCH STUDIÍ
ČVUT V PRAZE**

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že jsem všechny použité zdroje správně a úplně citovala a uvádím je v příloženém seznamu použité literatury.

Nemám závažný důvod proti zpřístupňování této závěrečné práce v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) v platném znění.

V Praze dne: 05. 01. 2023

Podpis:

Poděkování

Chtěla bych velice poděkovat paní doc. PhDr. Daně Dobrovské, CSc. za vedení práce, ochotnou pomoc při vypracovávání mé bakalářské práce, její vstřícnost při konzultacích a cenné rady.

Dále děkuji všem respondentům, kteří mi pomohli při mém empirickém šetření vyplněním dotazníku a v neposlední řadě mé rodině za podporu během celého studia.

Abstrakt

Předložený text je zaměřený na sociálně patologické chování jedinců vůči svému okolí, konkrétně na analýzu výskytu šikany a kyberšikany v prostředí středních škol. V teoretické části práce jsou popsány základní pojmy týkající se šikany a kyberšikany, možnosti diagnostiky a prevence. V empirické části jsou vyhodnoceny výsledky dotazníkového šetření a navržena doporučení, jak tomuto jevu předcházet.

Klíčová slova

Šikana, kyberšikana, žák, učitel, agresor, oběť, prevence

Abstract

The work is focused on the sociopathological behavior of individuals towards their surroundings. Specifically, the work deals with the problem of bullying and cyberbullying in secondary schools. In the theoretical part of the thesis, the basic concepts related to bullying and cyberbullying and their prevention are described. In the practical part, the results of the questionnaire survey and the possibilities of preventive measures are suggested.

Key words

Bullying, cyberbullying, student, teacher, aggressor, victim, prevention

Obsah

Úvod	5
1 ŠIKANÁ	8
1.1 Pojem šikana	8
1.2 Historie šikany	8
1.3 Formy a znaky šikany	9
1.4 Fáze šikany	10
1.5 Aktéři šikany	11
1.6 Typy iniciátorů šikany	13
1.7 Řešení a prevence šikany	14
2 Rozdíl mezi šikanou a kyberšikanou.....	15
3 Kyberšikana - vývoj jevu.....	18
3.1 Druhy kyberšikany	19
3.2 Typy kyberšikany	21
3.3 Prostředky kyberšikany.....	22
3.4 Následky kyberšikany	24
3.5 Prevence kyberšikany	24
3.6 Reakce na kyberšikanu	26
3.7 Šikana a kyberšikana učitelů.....	27
3.8 Česká republika a kyberšikana.....	28
3.9 Projekty a instituce bojující s kyberšikanou/šikanou.....	28
4 Výzkumný problém.....	32
4.1 Cíl výzkumné sondy	32
4.3 Výzkumný vzorek	32
4.4 Výzkumné otázky a hypotézy	32
5 Výsledky výzkumného šetření a jejich interpretace	33
Vyhodnocení hypotéz	47
Závěr	48
Seznam použité literatury	49
Seznam obrázků.....	51
Seznam tabulek	52

Seznam grafů.....	53
Seznam příloh.....	54

Úvod

Člověk je ze své podstaty tvor společenský a navazování či udržování společenských vztahů je pro něj přirozené. Ale stejně tak jako najdeme mnoho pozitivních vlivů společenských vztahů na jedince, můžeme nalézt i ty negativní.

S rozvojem ICT technologií ubývá osobních setkání a jednání, ať už soukromých či pracovních. Jsou nahrazeny online komunikací. To s sebou nese výhody, ale také rizika. Jedním z nich je závislost, již mohou uživatelé během užívání získat, úpadek mluveného i psaného slova, ztráta nebo omezení samostatného uvažování (Spitzer, M.), schopností navazovat jakékoliv vztahy, případně zdravotní komplikace, které z nadměrného či nesprávného užívání ICT technologií vyplývají.

Jedním z nejzávažnějších rizik zneužití ICT je i kyberšikana. Kyberšikana spadá mezi formy šikany, jež se rozšířily především v posledních 20 letech, v důsledku rozvoje sociálních sítí. S pojmy šikany a kyberšikany se setkal téměř každý z nás, ať už osobně, v souvislosti s prevencí, či z doslechu. Tyto nevhodné formy chování se netýkají pouze dětí a mladistvých, kteří se v prostředí sociálních sítí intenzivně pohybují, ale mohou být zaměřeny na kteréhokoliv uživatele ICT. Tak mohou být útočníky i oběťmi kyber/šikany žáci a studenti, kteří své útoky směřují nejen proti svým vrstevníkům, ale stále častěji se setkáváme i s kyberšikanou učitelů.

Ke zvýšenému využívání komunikace pomocí ICT technologií přispěla také pandemie koronaviru. V tomto období byli lidé na online komunikaci většinou odkázáni nejen po stránce profesní, ale také v rámci rodinných vztahů a stejně tak i v oblasti vzdělávání. Pro mnohé uživatele bez ohledu na věk, pohlaví či profesi se tak tyto technologie staly jediným spojením s okolím a bylo proto v jejich zájmu neustále si zvyšovat své znalosti a dovednosti v této oblasti.

V současnosti využívá moderní technologie většina lidské populace a plnohodnotný život bez počítače či mobilního telefonu je již pro většinu lidí nepředstavitelný. Tyto technologie se neustále zdokonalují, rostou možnosti jejich využití. Pořizovací ceny těchto přístrojů se pohybují v takovém rozmezí, že jejich pořízení je dostupné téměř všem. K internetu se již můžeme připojit 24 hodin denně a z téměř každého místa. Využívají toho nejen dospělí jedinci, ale hlavně děti a mládež, kteří si jistě rizika spojená s užíváním informačních a komunikačních technologií neuvědomují nebo jim nepřikládají velký význam.

Volné připojení k internetovým sítím nabízí svým žákům a studentům všechny školy. Tak může dojít ke kyberútokům v jejich prostředí, v některých případech i v době výuky. Přes skutečnost, že jsou školy povinny podle školského zákona 561/2004Sb zajistit ochranu a bezpečnost zdraví svých studentů a současně vytvářet takové podmínky, které vedou předcházení vzniku sociálně patologických jevů, nejsou školská zařízení schopna vždy těmto situacím zabránit.

Cílem bakalářské práce je analýza šikany a kyberšikany v prostředí střední školy. Zajímalo nás, zda a v jaké míře se vyskytuje, do jaké míry si žáci její rizika uvědomují, zda disponují základními poznatky, jež je mohou od rizik do určité míry ochránit, jaké jsou jejich potenciální reakce na útoky a další související postoje mladých lidí k těmto sociálně patologickým jevům.

Text je rozčleněn do dvou částí: v teoretické části je uveden přehled odborných zdrojů se zaměřením na terminologii, charakteristiku obou jevů, možnosti diagnostiky a prevence a jsou citována současná legislativní opatření v souvislosti s šikanou a kyberšikanou. V empirické části, jež má kvantitativně navržený design, jsou uvedeny výsledky dotazníkového šetření realizovaného na vybraných středních školách. V závěru bakalářské práce jsou současně navržena opatření, jež by mohla výskyt daného jevu v prostředí školy redukovat.

TEORETICKÁ ČÁST

1 ŠIKANA

V této kapitole se soustředíme na původní a tradiční formu šikany. Tento typ šikany je stále aktuální a až donedávna šlo o nejčastěji výzkumně sledovaný typ šikany. Šikanování jako takové řadíme mezi sociálně patologický jevy, kdy dochází k omezování osobní svobody, omezování svobody rozhodování a lidská důstojnost či čest je ponížena.

1.1 Pojem šikana

Původ slova šikana najdeme ve francouzštině, kde slovo „chicane“ je vykládáno jako „zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování či byrokratické lpění na liteře předpisů“ (Holeček, 1997). Dle autorova výkladu lze za šikanu považovat zejména cílené a nevynucené použití síly ze strany agresora nebo skupiny, s cílem způsobení bolesti někomu jinému. Šikana je tedy specifickým druhem psychického i fyzického trýznění, kdy je posílen pocit moci nad obětí. Může se s ní setkat každý z nás, vyskytuje se na jakémkoliv typu škol či školských zařízeních, ve vězení, v armádě, v rodině či zaměstnání. Velmi nebezpečné jsou nejen fyzické, ale také psychické následky šikany vyplývající z dlouhodobého působení agresora či několika agresorů a závažnosti jejich konání.

V českém právním řádu definice šikany jako takové bohužel není. Nicméně problematika šikany je vymezena Ministerstvem školství, a to v metodickém pokynu MŠMT č.28 275/2000-22 k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, dostupném všem online na stránkách MŠMT.

Hranice mezi hrou a skutečnou šikanou je velmi tenká (Holeček, 1997, Kolář, 2011):

- Šikana je vždy záměrná a cílená
- Má dlouhodobou tendenci
- Ve většině případů se opakuje
- Útoky jsou obětím nepříjemné
- Síly jsou v nepoměru

Obecně lze konstatovat, že při hře jde o zábavu pro obě strany, u šikany se baví pouze strana agresora (Kolář, 2011).

1.2 Historie šikany

Ve starověkém Řecku se setkáváme s pojmem *ostrakismus*. Pojem je odvozen z *ostrakonu*, v řečtině název pro střep. Ostrakismem bylo označováno střepinové hlasování o vypuzení občana z Athén. Pojem byl později polatinštěn a nyní se s ním můžeme setkat v podobě ostrakizovat. V této souvislosti je spojován s vyloučením jedince z kolektivu.

Zavedení ostrakismu souviselo s ochranou proti tyranii a využíval se zejména v politickém boji. V současné době je forma ostrakismu uplatňována v sociologii jako forma sociální kontroly. Jedinec je vytlačen z kolektivu či společnosti. Jedná se o formu nátlaku či trestu ze strany společnosti. Nejčastěji lze tento jev pozorovat v dětských kolektivech či u mladých lidí, kde dochází mimo jiné k izolaci nepříliš oblíbeného, velmi úspěšného či naopak neúspěšného jedince, jedince s odlišnými názory – jedná se tedy o formu šikany.

1.3 Formy a znaky šikany

Budeme-li vycházet z tvrzení Koláře (Kolář, 2011), je nutné šikanu pozorovat z několika různých úhlů. Nejdříve je třeba začít pozorování zvenku, důležitý je ale také pohled zevnitř. Jako první je pohled behaviorální, kdy jsou pozorovány skutky porušující školní řád nebo takové, které hraničí s trestnou činností. Do této kategorie se řadí používání slovní a fyzické agrese vůči oběti, užití zbraní či nebezpečných pomůcek k zastrašení či trýznění a v neposlední řadě i manipulace. Toto chování je dle Koláře označováno jako nemocné chování.

Dalším úhlem je pozorování vzniku závislosti mezi obětí a agresorem. Tato závislost může být jak jednostranná, tak oboustranná, ale vždy je jejím základem nerovnoprávný vztah účastníků doprovázený například strachem. Na strach v tomto vztahu lze pohlížet ze dvou rovin. Jednak strach oběti, která přesně ví, z čeho její strach plyne, ale i krytí strachu agresora z čehokoliv, k jehož zamaskování používá násilí. Kolářem je demonstrován i příklad vystupňování takové závislosti, kdy by ji bylo možné přirovnat ke gamblerství či závislosti na drogách.

Posledním úhlem pohledu je sociálně patologický, kdy dochází k narušování třídních (kolektivních) vztahů. Zde se již nejedná pouze o vazbu agresora a oběti, ale o rozdělení celé zúčastněné skupiny. Skupina je rozdělena na oběť či oběti, šikanující(ho), pomocníky šikanujícího(ch) a pozorovatele. Kolář tento rozpad rozdělil na pět fází, které budou popsány v následující kapitole. K zobrazení vnějších znaků šikany byla Kolářem vytvořena „trojdimenzionální“ mapa, kde jsou projevy šikany členěny na přímé a nepřímé, slovní, fyzické, aktivní a pasivní.

Tato mapa byla rozšířena Vágnerovou (Vágnerová, 2009), kdy autorka z této mapy udělala osm možných modifikací dle společných znaků. Znaky lze rozdělit dle několika kritérií do následujících skupin:

- Verbální
 - Aktivní
 - přímá
agresor k zesměšnění či ublížení oběti užívá sprostá slova či posměšky
 - nepřímá
agresor na oběť útočí formou šíření pomluv či zesměšňujících obrázků
 - Pasivní
 - Přímá
Agresor svou oběť naprosto ignoruje, přehlíží její přítomnost a strhává k tomuto chování i okolí

- Nepřímá
Agresor ovlivňuje skupinu natolik, že neoprávněná obvinění vůči oběti jsou nechána bez povšimnutí
- Fyzická
 - Aktivní
 - přímá
agresor znemožňuje oběti vykonání plánované/chtěné aktivity, například znemožňuje oběti odchod ze školy zatažením vstupu svým tělem
 - nepřímá
agresor znemožňuje oběti například přítomnost na stejné zájmové aktivitě či její přítomnost v jedné skupině a tím omezuje svobodu oběti
 - Pasivní
 - přímá
agresor v tomto případě používá násilí přímo – svou oběť bije, ubližuje jí
 - nepřímá
agresor přesvědčuje ostatní k ubližování oběti formou manipulace či rozkazů

Mezi nepřímou šikanou lze zařadit i kyberšikanu, kdy se jedná o specifickou formu šikany. Tento specifický druh šikany se nyní stává stále populárnější zejména díky snadné dostupnosti pro každého. K přístupu stačí pouze znalost kyberprostoru a možnost jej využít, což má dnes již téměř každé dítě základní školy.

1.4 Fáze šikany

S šikanou se málokdy setkáme jako s krátkodobým procesem. Šikana je ve většině případů dlouhodobý, postupně se vyvíjející proces. Kolář definoval pět vývojových fází, kdy s každou další fází je agresivita ze strany agresora stupňována a tím jsou následky šikany pro oběť zhoršovány (Kolář, 2001):

1. fáze

Zrod ostrakismu

Při první fázi šikany se nachází zejména nepřímá forma šikany. Jedná se zejména o psychickou formu násilí, kdy neoblíbený člen je uváděn do nekomfortní pozice a necítí se dobře. Oběť je vyčleňována z kolektivu, neoblíbená a osamocená. Ostatní se s obětí nebaví, odmítají její přítomnost, šíří pomluvy, odmítají s obětí spolupracovat či sedět u jednoho stolu, vymýšlí na oběť různé záludnosti a baví se na účet oběti.

2. Fáze

Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

První fáze přerůstá ve druhou fázi, kde již nacházíme známky fyzické agrese a manipulace. Zde si agresor či agresori vylévají své pocity na oběti a oběť slouží jako hromosvod všeho špatného. Je-li agresor s něčím nespokojený, například z konfliktu nebo nervozity, či

má pouze špatný den, vylévá si vlastní negativní emoce na oběti. V této fázi se výrazně stupňuje manipulace a objevujeme zde první známky fyzické agrese. Nicméně i v této fázi se dá proces zastavit a k vypuknutí šikany stále ještě nemusí dojít. Jsou-li v kolektivu pevně dány mravní zásady, například negativní postoj k násilí na slabších a v neposlední řadě i kamarádké vztahy, agresor při pokusu o šikanu neuspěje, neboť je odrazen kolektivem.

3. Fáze

Vytvoření jádra – klíčový moment

Ve třetí fázi dochází ke klíčovému momentu, kdy je nutné zahájit řešení šikany. Není-li šikana řešena, vznikne úzká skupina agresorů "úderné jádro", kde agresori vzájemně spolupracují a soustavně šikanují nejčastěji nejslabší články kolektivu. Nejčastěji jde také o oběti první fáze – ostrakismu. I v této fázi může dojít k zastavení, ale musí se najít silný jedinec, který se agresorům postaví.

4. Fáze

Většina přijímá normy

Ve chvíli, kdy není ve třetí fázi šikana zastavena, dochází ke čtvrté fázi, kde šikana graduje. Normy nastolené tyrany jsou kolektivem přijaty a jsou brány jako jakýsi nepsaný zákon. Tlak ke konformitě získává zcela novou dynamiku a jen výjimečně se mu je schopen a ochoten někdo postavit. Kolektiv prochází transformací a i původně hodní a mírní jedinci se začínají projevovat krutě a jsou účastníky týrání. Již se aktivně zapojují do týrání jedince a přinášejí jim to uspokojení.

5. Fáze

Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí coby norma je přijato a uznáváno téměř všemi. Šikanování je již skupinová aktivita a je nastolena totalitní ideologie. Lze tedy tuto fázi označit jako „vykořisťování“. Skupina je rozdělena na dvě části, pro představu je můžeme označit jako otroky a otrokáře. Jedna část nemá žádná práva, zatímco druhá část má právo ke všemu. Agresori již nemají žádné zábrany a brutální násilí je bráno jako normální. Závažnost a neúnosnost situace je řešena například výraznou nepřítomností, odchodem, sebeubližováním, pokusem o sebevraždu, v nejčernějším možném scénáři může dojít dokonce i ke smrti oběti.

1.5 Aktéři šikany

Agresor

Agrese a agresor jsou běžné pojmy pedagogiky, psychologie, sociologie a dalších antropocentrických oborů. Jakým způsobem souvisí agrese či agresivita se vznikem agresivního chování, je předmětem odborných studií (Kolář, 2011, Sztokowski et al., 2014).

Dle Koláře lze definovat osobu agresora většinou jako egocentrickou osobnost, která se považuje za jedinečnou a dle toho si upravuje i osobní normy. Zároveň postrádá jakoukoliv úctu a empatii k jinému člověku, jeho utrpení agresora nezajímá. Z obětí se stávají věci, které je možné využít pro vlastní pobavení, šikana je zábavou.

Vycházíme-li z publikace Koukolíka, lze říci, že agrese je jedním z možných důvodů ke zrodu agresora. Agresor činí záměrně s cílem ublížit. K zamezení agresivnímu chování je tedy nutné plně ovládat své chování. I když se v odborných kruzích stále vedou diskuse, zda je agresivita naučená či vrozená, nic to nemění na faktu, že s ní lze pracovat.

Jako agresora můžeme tedy obecně označit osobu, která spíše vědomě než nevědomě ubližuje, napadá, ohrožuje či obtěžuje jinou osobu s cílem mít vlastní prospěch, zábavu a svému okolí předvést své vyšší postavení.

Oběť

Obětí šikany se může stát téměř kdokoliv, ať už ve škole či v práci. V praxi však najdeme určité prototypy jedinců, kteří kritéria chování a vzhledu pro to stát se obětí splňují více než ostatní. Rodiče většinou tyto znaky nevidí nebo v nich nevidí znaky, které by mohly být důvodem k šikaně. Na rozdíl od toho učitelé jsou vyškoleni praxí a dokáží si takového jedince všimnout, případně zabránit budoucím útokům na jeho osobu.

Říčan (2010) sepsal několik charakteristických znaků vedoucích k šikaně:

- Nápadité vnější znaky (brýle, nadváha, odlišná barva vlasů, barva pleti)
- Fyzická slabost (zejména u chlapců)
- Tichý a nevýrazný jedinec, který je po většinu času stranou
- Jedinec s poruchou pozornosti, syndromem ADHD, s opožděným rozumovým vývojem
- Jedinec navazující kontakt formou provokace
- Sobecký jedinec, který není příliš oblíbený
- Jedinec trpící pocitem méněcennosti, pesimista
- Jedinec ze sociálně slabšího prostředí (není schopen konkurence vrstevníků)
- „Šplhoun“- jedinec, který se snaží zalíbit a nedrží s kolektivem v případě nekorektního jednání
- Jedinec vstupující do již vytvořeného a fungujícího kolektivu

Oběť se obvykle liší u klasické šikany a u kyberšikany, a tím se komplikuje i její identifikace. U klasické šikany má oběť na sobě povětšinou viditelné stopy násilí, zatímco u kyberšikany lze pozorovat pouze nápadnou změnu chování. Oběť šikany bývá vyřazena z kolektivu a může mít následkem šikany poškozené osobní věci. Oběť kyberšikany může být v kolektivu populární, nejčastěji se ale jedná o uzavřeného jedince, který tráví většinu svého volného času ve virtuálním světě, kde se také snáze seznamuje.

Oběť kyberšikany lze poznat podle několika symptomů, mezi něž patří například změna návyků používání ICT, negativismus, odmítání debaty o změnách chování. Oběť kyberšikany se také začíná vyhýbat okolí a uzavírá se stále více do sebe, odmítá návštěvy kolektivu, má narušený spánkový rytmus, stravovací návyky a soustředění se. Oběť kyberšikany je tedy obtížnější rozpoznat a pokud

se to již povede, není snadné pomoci jedinci dostat se z tohoto stavu. Vždy se však snažme pomoci, jestliže máme sebemenší podezření, že je dotyčný obětí šikany či kyberšikany.

Přihlížejíci

Povaha přihlížejícího může být různá. Jedni mají z agresora strach, jiní nejsou dostatečně silní se mu postavit.

Říčan (1995) ve své publikaci tvrdí, že agresor není přihlížejícím nikterak příjemný. Nicméně jen výjimečně někdo zakročí, v krajních případech se přihlížejíci naopak postaví na agresorovu stranu ze strachu, že by mohl být také obětí. Někteří přihlížejíci jednoduše nemají sílu se sami agresorovi postavit, ale plně stačí, pokud si tento fakt nenechají pro sebe a jdou jej nahlásit. Přehlížením a ignorací agresorových útoků jej pouze v jeho chování podporují. Nejlepší je snažit se pomoci přímo oběti šikany.

Olweus (1993) zařadil přihlížejíci do několika kategorií:

- Podporovatelé agresora, jeho následovníci
- Přihlížejíci, kteří se sami aktivně účastní
- Pasivní přihlížejíci
- Nezúčastnění pozorující
- Ti, kteří nesouhlasí se šikanou, ale nečiní proti ní žádné kroky
- Pomáhající oběti

1.6 Typy iniciátorů šikany

Osobnost agresora můžeme typizovat a zařadit do tří možných kategorií na základě jeho jednání.

1. Typ – impulsivní a hrubý jedinec

Takovýto jedinec se velmi často potýká s kázeňskými problémy, nadměrou energií, neuznává autority a může být napojený na skupiny páčající trestnou činnost. Jeho způsob šikany je velmi krutý a nelítostný, u svých obětí si vynucuje absolutní poslušnost. Šikana je pro něj i způsobem, jak zastrašit ostatní přihlížejíci.

2. Typ – zdvořilý, slušný jedinec

Druhý prototyp agresora by se dal zjednodušeně slovem nazvat narcistní osobností (Honzák, 2021). Jedná se o jedince, který je rovněž egocentrický jako první typ, mohou se u něj projevat sadistické tendence (např. v sexuální oblasti života). Jeho šikana je velmi dobře promyšlená, násilí je páčáno cíleně a za zavřenými dveřmi, beze svědků (Honzák, 2021).

3. Typ „šprýmař“

Jedince tohoto typu bychom zřídka nazvali agresorem. Působí optimisticky, číší z něj sebevědomí, je velmi oblíbený, a i svým způsobem vlivný. Jeho šikana spočívá v pobavení sebe a okolí.

1.7 Řešení a prevence šikany

Důležitým faktorem prevence šikany na školách je úprava školního řádu, ve kterém jsou jasné stanovena pravidla používání ICT (zejména mobilních telefonů) během vyučování, o přestávkách i během volnočasových aktivit, které škola svým studentům nabízí. Je také velice důležité, aby byla tato pravidla dodržována celým pedagogickým sborem, a aby všichni pedagogové tato pravidla od žáků striktně vyžadovali.

Jednotnost při řešení prevence by měla být samozřejmostí i v případě postihů. V řadě škol je například za prevenci považována i existence dozorů, kdy si učitelé všímají dění v budově školy, zejména na chodbách, ale také pravidelným a aktivním nahlížením ve třídách a na toaletách. Aktivita a všímavost učitelů může být v prevenci šikany zásadní.

Škola může šikanu ovlivnit i prostřednictvím vzdělávacích akcí. Lze např. provést dotazníkové šetření s cílem zjistit vztahy mezi studenty. Studenti by měli být formou besed a přednášek obeznámeni s tím, jak šikaně předcházet a vedeni k účasti při jejím případném řešení. Tuto formu primární prevence zajišťují pracovníci školního poradenského pracoviště, nejčastěji metodik prevence ve spolupráci s výchovným poradcem, speciálním pedagogem a školním psychologem.

Primární prevenci můžeme rozdělit do 3 úrovní:

- Všeobecná prevence
Tato forma prevence se týká všech žáků/studentů bez rozdílu. Uskutečňuje se realizací projektových dnů, interaktivních besed a programů, lze ji zahrnout i do běžné výuky.
- Selektivní prevence
Praktikuje se především u žáků/studentů s vysokým rizikovým faktorem pro vznik a vývoj jakékoliv formy rizikového chování (např. u dětí s poruchami chování, z rizikových rodin, z vyloučených lokalit).
- Indikovaná prevence
Je zaměřena na situace, kdy se šikana či kyberšikana ve třídě již odehrává. Zaměřuje se na rozvoj a posilování celkového klimatu a vztahů ve třídě.

Dalším přínosným prvkem je i komunikace školy, potažmo opět školního poradenského pracoviště s rodiči žáků. Úzká spolupráce vedení školy a školního poradenského pracoviště s rodinami oběti i agresora je nutná už jen v případě pouhého podezření na šikanu či kyberšikanu. Objeví-li se jakýkoliv náznak šikany v okolí, nesmí se přehlížet a je nutné se k řešení postavit důsledně, s rozmyslem prověřit všechna fakta. Pokud by škola nebyla v tomto důsledná a situaci by řešila okrajově či ledabyle, mohla by něco opomenout, nebo poškodit oběť ještě více.

Je-li šikana v počáteční fázi, agresori nemají většinovou podporu kolektivu a kolektiv není proaktivní v konání násilí, můžeme se řídit při řešení několika následujícími kroky:

- Určení závažnosti
- Získání informací od informátorů a od samotné oběti
- Vyhledání svědků
- Rozhovory se svědky
- Ochrana oběti
- Rozhovor s agresorem/agresory či případná konfrontace
- Výchovná komise
- Rozhovor se zákonnými zástupci oběti
- Rozhovor s celým kolektivem a práce s ním

Je-li však šikana již v pokročilé fázi, musí být řešena odborníky na danou problematiku společně se školou. Škola se musí vyvarovat fatálních chyb, jakými jsou například bagatelizování celého případu, urychlené snahy případ vyřešit, rozebírání případu před třídou, konfrontace zúčastněných stran, neinformování zákonných zástupců či vynechání ostatních pedagogických pracovníků. Tyto chyby mohou celou situaci jen zhoršit.

2 Rozdíl mezi šikanou a kyberšikanou

„Tradiční šikana a kyberšikana mají společné to, že v obou případech jde o vztahy mezi lidmi, obě formy jsou nežádoucí, perzistentní a zraňující. Obě formy šikanování jsou považovány za problém, který je nutno řešit.“

Přesto, že nalezneme mnoho společných rysů šikany i kyberšikany, a mohlo by se zdát, že se jedná o téměř totožný patologický jev, existuje několik zásadních rozdílů, jak rozlišit šikanu od kyberšikany (Vašutová, 2010, Dočekal et al. 2019).

Z tvrzení některých předních psychologů a dalších odborníků na kyberšikanu vyplývá, že kyberšikana se považuje za horší variantu a její dopady jsou daleko závažnější. Zároveň je pro agresora jednodušší útočit na svou oběť, protože přímo není fyzicky součástí těchto útoků. Zejména kvůli anonymitě je těžší odhalit, kdo je na druhé straně. Oběti kyberšikany jsou hůře rozpoznatelné zejména z důvodu chybějících viditelných známek napadení a je pro ně daleko složitější utéct. Právě v tomto se skrývá obrovská nebezpečnost kyberšikany. Oproti tomu šikana ve většině případů nese fyzické známky na oběti, proto ji rozpoznáme snadněji.

Rozdíly mezi šikanou a kyberšikanou:

- Velikost publika
Zatímco u šikany je publikem pouze menší skupina diváků, například spolužáci, u kyberšikany se dá za pozorující považovat velká část uživatelů (většinou i několik desítek přihlížejících). U kyberšikany není tedy ojedinělé, že se postupně z některého ze sledujících stane také agresor.

- **Dosah**
Společně s velikostí publika je rozdílný i dosah. U šikany je dosah velmi malý, víceméně lze zúžit na velmi malou skupinu lidí v řádu jednotek. U kyberšikany se bavíme o dosahu v řádu desítek tisíc sledujících.
- **Anonymita**
Při šikaně je útočník známý a oběť ví, kdo jím je. Online svět má v případě kyberšikany nevýhodu pro oběť ve své anonymitě. Agresor zde nelze určit a oběť mnohdy netuší, že se stala obětí kyberšikany.
- **Místo útoku**
Kyberšikana může být provedena kdekoliv na rozdíl od šikany, kde je nutné, aby agresor i oběť byli ve stejný čas na stejném místě.
- **Časový faktor**
Při klasické šikaně musí agresor využít sílu okamžiku a být na stejném místě současně s obětí. U kyberšikany lze útok dopředu naplánovat na jakýkoliv okamžik nebo zaútočit impulzivně. Pokud si agresor útok systematicky připraví, jistě použije více násilí než při impulzivním útoku.
- **Osobnost agresora**
Zatímco agresor při klasické formě šikany je povětšinou fyzicky zdatný a odvážný jedinec, u kyberšikany se může jednat i o fyzicky slabého jedince. Častým jevem u kyberšikany je, že agresorem je jedinec, který byl v minulosti sám v roli oběti šikany. Protože nebyl schopen se fyzicky ubránit, pro svou pomstu si vybere kyberprostor, kde tento faktor nehraje žádnou roli.

Vašutová (2010) uvádí, že agresor u kyberšikany ztrácí jakékoliv zábrany a dovoluje si daleko více, než by si dovolil při klasické šikaně. Toto chování je posíleno anonymitou, fyzickou vzdáleností a absencí smyslových vjemů.

Pro doplnění shod a rozdílů šikany a kyberšikany je v následujícím přehled uvedena tabulka zobrazující společné i rozdílné rysy (Vašutová a kol. 2010):

Šikana	Kyberšikana
Znaky	
Záměrnost	
Záměrné agresivní chování s poškozujícím charakterem	Záměrné agresivní chování s poškozujícím charakterem
Opakovanost	
Oběť je agresorem opakovaně napadána v delším časovém úseku	Opakovanost je způsobena dynamičností kyberprostoru. K naplnění podstaty opakovanosti

	stačí sdílení, komentování či navyšování počtu zhlédnutí. Strůjcem opakovanosti nemusí být sám agresor.
Mocenská nerovnováha	
Za mocenskou nerovnováhu je považován nepochybně fyzických sil agresora (agresorů) a oběti	Za mocenskou nerovnováhu je brána anonymita internetu a technická zdatnost nikoliv fyzická síla
Forma	
Přímá	
Neverbální	
Výhrušná gesta	Výhrušné obrázky
Verbální	
Přímé urážky, nadávky při fyzické konfrontaci	Urážlivé či výhrušné zprávy
Fyzická	
Napadání, fyzický útok, poškozování věcí, odcizování majetku	Obstarávání kompromitujících materiálů a jejich zveřejňování na internetu
Nepřímá	
Verbální	
Pomlouvání, šíření nepravdivých informací s cílem poškodit oběť	Pomlouvání na internetu, zveřejňování kompromitujících částí soukromé konverzace
Sociální	
Fyzické vyloučení jedince ze skupiny, kolektivu	Online vyloučení jedince ze skupiny
Místo a čas útoku	
Je předvídatelné	Není předvídatelné, riziko při každém připojení se k internetu
Agresor	
Známý jedinec	Neznámý jedinec
Přihlízející	
Fyzicky přítomné osoby	Nelze konkrétně vyčíslit, přihlízejícími se stává každý, kdo obsah sdílí a navyšuje jeho dosah například zvyšováním sledovanosti, komentovanosti...
Oběť	
Lze najít několik rysů definujících snazší terč pro agresora	Neexistují žádné specifické rysy oběti
Samotný útok	
Osobní a fyzický kontakt agresora s obětí	Nakoná se žádný osobní kontakt agresora s obětí
Agresor je konfrontován s následky svého jednání, vidí své působení na oběť	Agresor není konfrontován s obětí, nevidí důsledky svého chování

Závažnost agresivního činu se s odstupem času snižuje (fyzické následky ustupují, na pomluvu lze zapomenout)	Závažnost agresivního činu se s odstupem času nesnižuje (kompromitující informace nebo materiální jsou nenávratně zveřejněny a z internetu nikdy úplně nezmizí)

Tabulka 1- Porovnání šikany / kyberšikany

3 Kyberšikana – vývoj jevu

Rozvoj komunikačních technologií v posledních letech zapříčinil, že téměř každé dítě již před nástupem na základní školu vlastní nebo má minimálně přístup k řadě komunikačních prostředků. Ve společnosti však najdeme i nemálo početnou skupinu osob, jež využívá kyberprostor okrajově a spíše z donucení. Patří sem mnoho starších občanů, rodičů nebo učitelů. Tito lidé mívají povětšinou pouze okrajové znalosti ICT a tyto technologie využívají pouze v rámci své profese nebo k drobným úkonům. O rozšiřování svých znalostí nemají příliš velký zájem.

Přesto, že je kyberšikana stále častějším jevem obzvláště mezi mladými lidmi, trestní právo tento pojem nedefinuje jako trestný čin. Její důsledky ale mohou být v několika případech hodnoceny jako porušení zákona a agresor může být odsouzen dle Trestního zákona č. 306/2009Sb až k několika letům vězení.

Kyberšikana pochází z anglického slova „*cyberbullying*“ a jako jev je označována za nový fenomén. Také odborné publikace můžeme označit za novodobé, neboť dříve pojem kyberšikana téměř neexistoval.

Ševčíková (2014, s. 121) definovala kyberšikanu takto: „*Kyberšikana je kolektivní označení forem šikany prostřednictvím elektronických médií, jako je internet a mobilní telefony, které slouží k agresivnímu a záměrnému poškození uživatele těchto médií.*“

Černá (2013) ve své publikaci označuje kyberšikanu jako: „*záměrné agresivní chování, které je prováděno buď jednotlivcem, nebo skupinou prostřednictvím elektronických médií vůči člověku, jenž se v danou chvíli nemůže vůči útokům bránit. Přičemž kyberšikana může být ve svých dopadech stejně závažná, ne-li závažnější než tradiční (školní) šikana.*“

Pojmem kyberšikana můžeme tedy souhrnně označit specifický druh šikany, ke kterému jsou využity prostředky ICT a každý, kdo využívá moderní technologie se může stát obětí (Dočekal a kol., 2019).

Stejně tak jako u šikany je jednou z podmínek k označení jednání za kyberšikanu nutnost opakování útoků. Na základě jedné vulgární zprávy či jednoho nevhodného komentáře nelze ještě mluvit o kyberšikaně. Nicméně hranice vtípu je v kyberprostoru velmi tenká vzhledem k nemožnosti vidět reakci protistrany. K původně nevinnému vtípu se mohou připojit další uživatelé a podstata kyberšikany je naplněna.

Aby bylo možné označit jednání za kyberšikanu a nikoliv za jiný jev, musí být naplněny následující znaky, které byly čerpány z publikace Aleny Černé (2013):

- **Činnosti probíhají za pomoci ICT technologií**
Bez použití ICT technologií jde o běžnou šikanu
- **Soustavnost**
K naplnění tohoto bodu nepřispívá pouze agresor, jde o soustavné přibývání reakcí u fotografie/video/příspěvku. K tomu stačí přidávání komentářů, zobrazování, preposílání či přehrávání i jinými uživateli (příhlížejícími)
- **Útočník jedná s jasným záměrem**
Útočník napadá oběť s cílem ublížit jí, ponížit či urazit
- **Mocenská nerovnost**
Nerovností není myšlena fyzická síla, ale agresorova možnost přístupu k oběti z různých cest. Agresor ke kontaktování oběti může využít nového účtu, odcizit identitu někoho jiného nebo vystupovat anonymně. Kyberprostor dává agresorovi značnou převahu už od počátku a pro oběť je těžší se bránit.
- **Pro oběť je jednání agresora ubližující, nepříjemné**
Je-li i brutální chování agresora vnímáno obětí jako vtip či popichování, nemůžeme toto jednání nazývat kyberšikanou. Závisí tedy na subjektivním hodnocení jedince.

Z výše uvedených znaků vyplývá, že například e-maily typu spam nebo jednorázovou agresí v komentářích či v diskusi nelze považovat za kyberšikanu. Ale zároveň hranice mezi vtipem a kyberšikanou je neostrá, proto je potřebné i nevině vypadající chování nezlehčovat.

3.1 Druhy kyberšikany

Pro lepší orientaci v tématu kyberšikany je třeba si ji rozdělit do separátních kategorií. Rozdělení je nápomocné při objasňování kyberšikany a také při vytváření preventivních programů.

Dle odborných publikací lze kyberšikanu rozdělit následovně:

- **Happy Slapping**
Jedná se o novější formu kyberšikany, jejíž původ je ve Velké Británii. Tento typ je na pomezí klasické šikany a kyberšikany. Jde o reálný fyzický útok skupiny na oběť, kterou si skupina zároveň natáčí a později zveřejňuje na internetu. Útok má charakter fyzického napadení, může být sexuální povahy nebo se může jednat o nahrávané zesměšňování oběti. Útočníci využívají mimo jiné momentu překvapení oběti. Takovéto video se velmi rychle stává virálním a při živém přenosu počet sledujících rapidně roste. Oběť může být dohnána až k sebevraždě.
- **Harrasment (obtěžování)**
Agresor v tomto případě využívá ke svým opakovaným útokům nevyžádané zprávy s cílem urazit či zaútočit.
- **Flaming**
„Flaming znamená prudkou hádku, která proběhne mezi jedním či více uživateli

ve virtuální komunikaci jako je například chat nebo diskusní fórum. V tomto druhu kyberšikany se setkáváme s nadávkami, útočnou rétorikou, urážkami. Agresor může vyhrožovat. Pokud tato situace trvá delší dobu, můžeme hovořit o tzv. flame war.“ (Černá, 2013, s. 26)

Flaming je zprostředkován napadajícími zprávami nejčastěji v prostředí internetových diskusí. Agresor volí tento způsob útoku nejčastěji z důvodu nedostatečné odvahy k takovému činu v reálném světě.

➤ Exclusion

Exclusion neboli vyloučení - jedinec je z online skupiny vyloučen, což mu způsobí frustraci. Tato forma není nijak výrazná co do agrese, jako spíše výrazného psychického vlivu na oběť. Oběti je znemožněno někam patřit, dochází u ní k psychické újmě a společně s tím přichází i deprese.

➤ Impersonation

Riziko napadení účtu a jeho odcizení je v kyberprostoru veliká. I přes četná upozornění, jak by měly přístupové údaje uživatele v ideálním případě vypadat, je pro hackery snadné se do účtů nabourat. Toto je i základem této formy kyberšikany. Útočník zde skrývá svou identitu a vydává se za někoho jiného.

➤ Trickery

Trickery je označením pro podvod, kdy je oběť agresorem vydírána zveřejněním tajemství, o kterých se od ní agresor nejprve podvodem dozvěděl.

➤ Outing

Zde se jedná o zveřejňování informací bez svolení oběti.

➤ Cyberstalking

Opakované ponižování, obtěžování oběti s užitím zastrašování a výhružek.

➤ Denigration

Typ kyberšikany, kdy agresor očerňuje svou oběť a zveřejňuje o ní lživé informace. Do této kategorie lze zařadit i například úpravu fotek ve smyslu změny sexuálního podtónu fotografie.

Eckerová, Dočekal (2013) dělí kyberšikanu na:

➤ Happy Slapping

Viz předchozí definice.

➤ Kybergrooming

Kybergrooming lze spojit s druhem v předchozím rozdělení – s podvodem. Při kybergroomingu agresor láká oběť ke schůzce, přesvědčuje ji a sblíží se spolu. Zprvu si agresor žádá fotografie nebo videa oběti a s postupným sblížením poté přichází touha po osobním setkání. Osobní setkání je v tomto případě velmi nebezpečné, neboť se jedná o schůzku se

zcela neznámým člověkem, který nemusí být ani tím, za koho se vydává, a oběti hrozí zneužití.

➤ **Kyberstalking**

Stalking je definován jako „*opětovné, systematické, dlouhodobé obtěžování nevyžádanými esemeskami, e-maily, Skype, různé druhy chatu, telefonáty, nechtěnými pozornostmi, případně opakované cílené sledování osoby*“ (Policie ČR, 2022). Od 1.1.2010 je uzákoněn v České republice jako trestný čin, za který hrozí pachateli odnětí svobody až do výše jednoho roku. (© 2022 Policie ČR)

Kyberstalking se od něj nijak výrazně neliší, jediným rozdílem je to, že ke kyberstalkingu jsou využity informační technologie a za pronásledování může být považováno i sledování aktivity na sdíleném počítači například ve škole či v práci.

➤ **Sexting**

Za pojmem sexting stojí původně dvě slova a těmi jsou sex a texting (textování). Jedná se o vcelku novou formu, kdy jsou posílány fotografie, videa či zprávy se sexuálním obsahem. Sexting se zprvu jeví, že s kyberšikanou nemá nic společného, neboť jde o pořizování a sdílení vlastních eroticky laděných materiálů na internetu. Jedinci tak činí například za účelem zpeřtení stávajícího vztahu, ve snaze navázání kontaktu nebo pouze zviditelnění se pomocí zachycení vlastního těla.

Nicméně tyto materiály se mohou například po ukončení vztahu stát předmětem vydírání, mohou být zneužity či se může obětí stát i příjemce oněch zpráv, kdy protistrana jej i proti jeho vůli zahlcuje takovými zprávami.

Vzhledem k dynamickému vývoji technologií není tento seznam zajisté úplný a nové typy kyberšikany budou stále přibývat.

3.2 Typy kyberšikany

Kavalír (2009) rozdělil kyberšikany do dvou základních skupin jimiž jsou:

Přímé útoky

Jak ze samotného názvu vyplývá, oběť je při těchto útocích napadena přímo agresorem. Agresor může odcizit oběti některé přístupové údaje, přímo zasílá oběti zprávy, vyhrožuje jí, zveřejňuje její fotografie či videa. Ve většině případů se jedná o pornografické fotografie upravené tak, že je zde přidán obličej oběti a tyto jsou pak zveřejňovány v různých diskuzích, internetových stránkách či rozposílány zprávami lidem v okolí oběti.

Další formou přímého útoku je například zamezení přístupu oběti do online hry, spiknutí spoluhráčů proti oběti či vytváření nejrůznějších anket na účet oběti, kdy může okolí anonymně odpovědět například na otázku „*Je Mirek tlustý jako prase?*“. Spadá sem i záměrné posílání virů oběti, které mají za následek otevření například nepřístupných stránek nebo pornografie.

Kyberšikana v zastoupení

Na rozdíl od předchozího typu kyberšikany, zde agresor svou identitu mění. Agresor se buď vydává za někoho jiného nebo ukradne identitu samotné oběti a vydává se na internetu za ni. Samozřejmě jednání agresora vydávajícího se za oběť není korektní. Pověšinou se chová nepřípustně a rozesílá okolí oběti zprávy s nevhodným obsahem. Je jedno, zda si agresor vytvoří stejný účet, jako již oběť má a vydává se za ni, či ukradne přímo její existující účet. V obou variantách se jen velmi těžko oběti dokazuje, že nebyla strůjcem nevhodného chování.

Moderní sociální sítě těmto agresorům bohužel spíše napomáhají svými aktualizacemi, kdy je například možné vkládat příspěvky anonymně. To umožňuje, že uživatelé mohou své nevhodné příspěvky či komentáře vkládat bez jakékoliv dohledatelnosti a každý uživatel se může stát obětí této „anonymní“ kyberšikany.

3.3 Prostředky kyberšikany

Kyberšikana má několik podob a její realizace je možná několika způsoby:

➤ Instant messaging

Dříve hojně využívané například při využívání platform Lidé.cz, ICQ či Skype. Docházelo ke komunikaci v reálném čase a kontrola zpráv nebyla možná. Nyní se tato forma přesunula na jiné platformy, jakými je například Facebook, Instagram nebo hromadné skupiny, princip však zůstal nezměněn.

➤ E-maily

Emailovou schránku má v dnešní době téměř každý a jedná se zatím o nejvyužívanější formu elektronické komunikace. Pro agresora je snadné vytvořit si účet s cizí identitou či pod přezdívkou a z něj rozesílat emaily se stejným obsahem (odkazem, videem, fotografií) více lidem zcela anonymně.

➤ Telefonáty

Útočník využívá telefonní hovor k ustavičnému prozvánění oběti nebo volá oběti a do telefonu jí vyhrožuje, napadá ji. Lze sem zařadit také krádež telefonu oběti, kdy se agresor poté vydává za oběť.

➤ SMS zprávy

Možnost pořízení anonymní předplacené SIM karty, kterou agresor po vyčerpání kreditu jednoduše vyhodí, tomuto způsobu nahrává. Agresor oběť zahlcuje obrovským množstvím zpráv nebo posílá výhružné SMS zprávy.

V současné době, kdy téměř každý vlastní chytrý mobilní telefon s permanentním internetovým připojením, jsou SMS zprávy nahrazovány spíše internetovou komunikací i vzhledem k možnosti hromadného šíření, což u SMS zpráv není možné.

➤ Fotografie či videa

V době, kdy téměř každý člověk vlastní smartphone, který začne na jedno zmáčknutí fotografovat či natáčet video, není těžké pořídit kompromitující video či fotografii, a to následně nahrát na internet. S tím se nejčastěji setkáváme u „happy slapping“.

➤ Chatovací místnosti

Chatovací místnosti prošly výraznou změnou. Z původních diskusních fór se za chatovací místnosti nyní považují například chaty v průběhu počítačové hry, kdy si hráči vyměňují informace v průběhu online hry. Stejně rychle jako se zde šíří výměna informací o hře, můžou se zde šířit i pomluvy, urážky či výhrůžky.

➤ Internetové stránky

Moderním prostředkem k sebevyjádření je založení si blogu či vlastní webové stránky a vytváření vlastního obsahu, jak vidíme u mnohých influencerů dnešní doby. Obojí lze vytvořit během pár minut a zcela zdarma. To dává příležitost tyto prostředky zneužít a založit je za účelem zveřejňování hanlivých informací, zesměšňujících fotografií či nelichotivých anket na podporu agresora.

Jako typického zástupce využívaného hojně k agresivnímu chování můžeme uvést YouTube. Agresor si bez obtíží založí anonymní účet, pod kterým zde vkládá videa, jejichž sledovanost může exponenciálně růst. Naštěstí v dnešní době je tento kanál již kontrolován co do vkládaného obsahu a řada videí je zastavena před zveřejněním.

➤ Sociální sítě

Sociální sítě jsou v dnešní době fenoménem. Z výzkumu provedeného v roce 2019 zaměřeného na nejčastěji využívané sociální sítě uživateli ve věkovém rozpětí 8-17 let vyplývá, že zastoupení jednotlivých sociálních sítí je následovné: 72% Facebook, 69% Instagram, 66% Email, 40% Whatsapp, 32% Snapchat a 29% TikTok. (Používání TikToku exponenciálně narůstá především u nejmladší generace). Jednotlivé sítě se liší podle sdíleného obsahu. Některé slouží ke zveřejňování videí, některé jako sebeprezentace pomocí fotografií, nebo se jedná o kombinaci obojího. Uživatelé zde o sobě zveřejňují informace, své postoje k aktuálnímu dění, fotografie sebe a svého okolí, statusy a sdílejí zábavu. Každá takto zveřejněná informace může být snadno zneužita a velice snadno může dojít k porušení bezpečnostních pravidel. Je tedy vždy nutné si rozmyslet nejen jakou, ale také s kým informaci sdílíme.

➤ Online hry

Původním záměrem online her byla zábava a relaxace. Online hry si však našly své místo v každodenním životě zejména mladých lidí. Hráči společně v průběhu hry spolupracují a komunikují. Zde může docházet k napadání určitého hráče nebo i k jeho vyloučení z důvodu výkonu nebo s cílem mu ublížit. Jedinec se poté cítí osamoceně, méněcenně a psychicky se to na něm podepisuje.

Běžně se technologie používají v práci či pro komunikaci s vrstevníky. Co se týče kyberšikany v pracovním prostředí, nejčastějším nástrojem kyberšikany se stává email, u dětí školního věku jde spíše o sociální sítě.

Když si uvědomíme, že průměrná doba strávená na sociálních sítích je pro rok 2022 napříč společnostmi 165 minut denně, dojdeme k závěru, že riziko kyberšikany tu bezesporu je vysoké. S rozvojem online chatovacích platforem jako je Telegram, Threema či Signal, kde je možnost šifrování či odesílání dočasných zpráv navíc šikana dostává opět nový rozměr (Eurostat, 2022).

3.4 Následky kyberšikany

Následky kyberšikany mají dvě roviny. Jednou z nich jsou fyzické následky a druhou rovinou jsou psychické následky. Z fyzických následků lze oběť vyléčit a můžeme je považovat na méně závažné. Naproti tomu psychické následky jsou mnohem závažnější.

K fyzickým následkům patří:

- Změny hmotnosti
- Oslabení imunitního systému
- Vyčerpání organismu
- Onemocnění v podobě poruch spánku, poruch trávení, časté bolesti hlavy
- Sebeпоškozování
- Pokus o sebevraždu

K psychickým následkům řadíme:

- Negativní nálady
- Úzkost
- Nízké sebevědomí
- Narušení sociálních vztahů a styků
- Snížení schopnosti udržovat vztahy a navazovat nové
- Narušení vztahu k lidem a škole

3.5 Prevence kyberšikany

Pro všechny sociálně patologické jevy, kam bezesporu kyberšikana spadá, je prevence důležitá. Avšak v současnosti není způsob, jak by se dalo kyberšikaně zabránit. Riziko kyberšikany lze pouze snížit. Technologický pokrok nelze zastavit či zpomalit a mnozí z nás jsou na něm již závislí, a to jak po pracovní stránce, tak v soukromí. Zvykli jsme si na usnadnění práce a snazší kontakt s okolím. V rukou máme nástroj, který může být naším dobrým pomocníkem, ale špatným pánem. Je tedy důležité naučit se ho správně používat. Již děti v raném věku by měly být seznámeny se silou a riziky ICT. Platí totiž pravidlo, že prevence je lepším a jednodušším řešením než náprava následků. Následky jsou ve většině případů nevratné a pomoc oběti či náprava útočníka je mnohem náročnější nejen časově, ale také finančně. (Dočekal a kol., 2019)

Společně s dětmi by se k prevenci měla připojit i generace, která stála u vzniku ICT.

Ke snížení rizika útoku je vhodné dodržovat několik následujících pravidel:

- Chovat se k ostatním uživatelům s respektem
Respektovat ostatní uživatele a vždy si položit otázku, zda mně samotnému by se líbilo, kdyby se mnou bylo takto jednáno
- Přemýšlet nad nutností odesílání citlivých údajů
Nikomu nesdělovat citlivé informace, jakými jsou například osobní údaje, hesla, informace o rodině apod.
- Vytvořit si silné heslo a nikomu jej nesdělovat
Je mnoho návodů, jak by mělo vypadat ideálně silné heslo. K těm základním bodům patří, že by mělo být alespoň 8 znaků dlouhé, obsahovat velké písmeno, číslici a speciální znak. Zároveň by nemělo obsahovat například naše křesní jméno, jméno našeho mazlíčka, datum narození a pro různé účty bychom měli mít různá hesla.
- Neutvářet svou skutečnou identitu
Na internetu bychom měli vystupovat pod přezdívkou a neuvádět své osobní údaje.
- Ochránit si své účty
Na některých sociálních sítích zveřejňujeme informace a fotografie ze svého života, měli bychom tedy zajistit, abychom tento obsah sdíleli pouze s lidmi, které známe a kterým věříme.
- Ověřit si pravidla dané stránky
Budeme-li znát pravidla dané stránky, budeme se vyhýbat jednání v rozporu s těmito pravidly a dokážeme takové jednání sami rozpoznat. Také budeme vědět, kam se v případě setkání se s jednáním porušujícím pravidla obrátit.
- Ignorovat podezřelé zprávy či vzkazy
Nikdy si nemůžeme být jisti tím, kdo sedí na druhé straně a jaké jsou jeho záměry. Pokud danou osobu neznáme, je lepší tyto zprávy ignorovat.
- Přemýšlet před zveřejněním svého sdělení
Někdy i nevinný žert může být zle pochopen. Když k tomu přidáme to, že protistranu nevidíme, můžeme si zadělat na problém. Vždy tedy přemýšlejme, zda příspěvek nemůže být špatně pochopen a nemůže se zvednou vlna posměšků na danou osobu.
- Nebýt přehnaně důvěřivý
Výzkumy ukazují, že každý druhý ve virtuálním světě lže. Bez vizuálních vjemů navíc nedokážeme dobře rozlišit pravdu od lži. Toto bychom si měli uvědomit vždy při online komunikaci. Zabráníme tak pokusům o manipulaci s cílem získání našich osobních údajů.

- Nekomunikovat pod vlivem alkoholu nebo omamných a psychotropních látek
Alkohol a drogy ovlivňují náš úsudek a naši mysl, proto bychom se neměli rozhodovat a jednat pod vlivem těchto látek. (Policie ČR, 2022)

3.6 Reakce na kyberšikanu

Jak uvádí Dočekal et al. (2019), dodržováním několika pravidel lze útoky kyberšikanu zmírnit, snížit jejich dopad nebo útočníka odradit od pokračování v útocích.

- Ukončit komunikaci
Nejlepší reakcí je žádná reakce. Budeme-li reagovat, agresora podpoříme v jeho chování. Bude mít radost, že mu někdo věnuje čas a že někoho „chytil“. V žádném případě nevedeme s útočníkem komunikaci ve snaze mu to vysvětlit či ho nějakým způsobem „napravit“. I když tato rada zní jednoduše, ve skutečnosti není přirozené být pasivní a nereagovat. Je to však nejúčinnější řešení a útočníka to přestane časem bavit.
- Blokáce účastníka
Jedná se o zamezení přístupu útočníka k oběti a jeho možnosti ji kontaktovat. V případě kyberprostoru toto není definitivním řešením, protože útočník může svou identitu měnit a nacházet jiné cesty, ale minimálně je mu tímto práce ztížena.
- Uchování důkazů
Veškeré zprávy, které od útočníka máme, emaily, SMS je dobré si uchovat. Můžeme si je vyfotit či vytisknout a na jejich základě je možné případného útočníka stíhat či proti němu vést vyšetřování.
- Oznámení útoku
S útokem je dobré se svěřit osobě ve kterou máme důvěru a vylíčit jí, co se nám stalo. I kdyby útočník přestal obtěžovat nás, může si najít někoho jiného, a proto je nutné tuto situaci řešit. Dospělé osoby lépe zváží, kdy je případ závažný natolik, aby se zapojily i specializované instituce, čímž je myšlena policie, intervenční služba nebo psycholog.
- Snažit se zjistit, kdo je agresorem
I agresor je jen člověk a při pátrání se můžeme dozvědět zajímavé informace o něm, například osobní údaje, telefonní číslo apod.
- Kontaktovat provozovatele serveru
Provozovatel může útočnickovi účet zablokovat a tím útočnickovi zamezit v přístupu na danou stránku. V případě sociálních sítí je již možné přímo využít funkce nahlášení závadového účtu. (Policie ČR, 2022)

3.7 Šikana a kyberšikana učitelů

Šikana a kyberšikana je řešena všemi institucemi zejména v souvislosti s dětmi a mladistvými. Obě formy útoků jsou ale v současnosti často mířeny také na pedagogy. Nejčastěji tento útok přichází ze strany žáků/studentů, častým jevem je ale také útok ze strany rodičů žáků/studentů, které pedagog vzdělává, byť často proti jejich vůli. Tyto útoky můžeme jednak považovat za úpadek slušného chování napříč celou společností, ale také za naprostou ignoraci autorit všeobecně. Důvodů k takovému napadení může být více. Na šikanu a kyberšikanu pedagogů nahlížíme ze dvou rovin, a to šikana rodič – pedagog a šikana žák – pedagog. (Dočekal a kol., 2019)

Rodič – pedagog

V tomto případě se jedná spíše o šikanu, zejména slovní. Někdy mohou slovní útoky přejít do fyzické agrese, jedná se ale spíše o „jednorázové“ napadení pedagoga rodičem. K takovému jednání dochází ojediněle, impulsivně a ve většině případů se odehrává na školní půdě. Jedním z důvodů šikany pedagoga je již zmíněná ignorace autorit. Rodičům často chybí respekt ke škole jako k instituci, berou ji jako nutné zlo a za každou cenu se snaží své dítě bránit před jakýmkoliv omezením.

V současné době má možnost vyššího vzdělání každý. Na tuto skutečnost můžeme pohlížet ze dvou úhlů. Na jedné straně je rovnoprávný přístup ke vzdělání samozřejmě v pořádku. Právo na vzdělání je jedním ze základních lidských práv a je zakotveno v článku 33 Listiny základních práv a svobod. Nicméně, rodič který dosáhl vysokoškolského vzdělání v jakémkoliv oboru, i takovém, který s pedagogikou a vzděláváním vůbec nesouvisí, má pocit, že jeho vědomosti a zkušenosti v oblasti vzdělávání jsou na stejné úrovni (ne-li vyšší), než jakými disponuje učitel. A právě míra vzdělání může být dalším důvodem, který vede k přesvědčení rodičů, že učitelé mají na děti stále vyšší požadavky ze kterých jsou děti unavené a frustrované. Tuto myšlenku pak přenášejí na své děti, které ji přijmou a v mnoha případech ji společně šíří dál. Taková pomluva ale může pedagoga značně poškodit a negativně ovlivnit jeho profesní kariéru. Velký problém ale nastává, pokud rozzlobený rodič konfrontuje učitele přímo před dítětem. V mnoha případech se jedná o vulgární a urážející schůzku, které dítě přihlíží. Dítě se zejména učí nápodobou, tak proč by nemohlo být vulgární, když jeho rodič může.

Žák – pedagog

Abychom mohli hovořit o šikaně či kyberšikaně, musí i v tomto případě chování vykazovat specifické znaky typické pro obě formy chování. Učitel si (jako každá potencionální oběť) musí nejdříve ujasnit, zda je šikanován, či zda se jedná o běžné chování jedince či celého třídního kolektivu, které je neměnné u všech pedagogů. Pokud nevhodné chování splňuje všechny aspekty šikany, je nutné, aby se učitel svěřil svému nadřízenému nebo výchovně poradenskému pracovišti působícímu na škole již v prvním stádiu, tzn. ve stádiu ostrakismu. V této fázi se pedagog ve třídě „pouze“ necítí dobře, ale je možné zabránit vypuknutí šikany, následně kyberšikany v plném rozsahu. Častějšími oběťmi šikany/kyberšikany ze strany žáků/studentů jsou ženy – pedagožky. Reagují více podrážděně a vznětlivě než jejich mužští kolegové, častěji neřeší nevhodné chování žáků adekvátně

a s jistým nadhledem. Naopak, při umravňování žáků/studentů často křičí, čímž se žáci/studenti baví a ve svých útocích pokračují a přitvrzují. Reakci pedagoga si pak natáčí na mobilní telefon a nahrávku pro pobavení šíří dál.

Útoky na svou osobu mířené ze strany rodičů či žáků/studentů, ale většina učitelů nikdy nikomu nenahlásí. Častým důvodem je strach, že vedení školy bude situaci zlehčovat, bagatelizovat, nebo že se jí vůbec nebude zabývat a pedagoga zesměšní nebo se postaví na stranu agresora. Dalším důvodem může být pocit vlastního selhání, pochybování o svých pedagogických schopnostech. Mnohdy také doufají, že nevhodné chování ze strany žáků/studentů jednoduše odezní samo, proto zůstávají pasivní. Narůstající agresivitu útoků si vůbec nepřipouští. Svou pasivitou ale žákům předvádějí úplně opačný vzorec chování, než ke kterému jsou žáci v rámci prevence vedeni. Často se pedagogové obávají publicity, která by byla na jejich osobu upřena. Pedagogové často tento problém řeší raději odchodem ze školy, případně odchodem ze školství vůbec.

3.8 Česká republika a kyberšikana

Česká republika se stejně jako dalších několik evropských států zapojila do projektu **EU Kids Online II**. Cílem projektu bylo zmapování rizik v online světě. V projektu byla kyberšikana definována jako opakované zraňující jednání a účastníci byli dotázáni, kde se s takovýmto jednáním v posledním roce setkali, ať už osobně, či na internetu.

Výzkumu se účastnili děti a mládež ve věku 9-16 let. Česká republika dosáhla výsledku 8 %, což je o něco více než byl průměr ze všech zúčastněných zemí, který činil 6 %. (EU Kids Online II., 2011)

3.9 Projekty a instituce bojující s kyberšikanou/šikanou

V České republice existuje řada projektů zaměřujících se na řešení šikany a kyberšikany. Na většinu z nich je možné se obrátit online nebo telefonicky.

Seznam se bezpečně

Projekt pocházející z dílny televize Seznam.cz se již po dobu jednoho desetiletí podílí na edukaci k tématu kyberbezpečnosti. Spolupracuje se Studiem Ypsilon při divadelních představeních, organizuje edukaci ve škole, poskytuje online poradnu a došlo i na vydání knihy „Bezpečně na internetu“.

E-Bezpečí

E-Bezpečí (e-bezpeci.cz) je celorepublikový projekt zaměřený na prevenci, vzdělávání, výzkum, intervenci a osvětu spojenou rizikovým chováním na internetu. Aktuálně je E-Bezpečí uznávaným projektem a je podporovaný ministerstvy (MVČR, MŠMT) a Policií ČR. Specializace projektu je zaměřena zejména na kyberšikanu, sexting, kybergrooming, rizika sociálních sítí, hoax, spam, fake news, online závislosti a zneužití osobních údajů v elektronických médiích.

Cílovou skupinou jsou zejména žáci a studenti (od 1. stupně ZŠ), učitelé, preventisté sociálně patologických jevů, metodici prevence, policisté (městská policie, Policie ČR), manažeři

prevence kriminality, vychovatelé, pracovníci OSPOD a v neposlední řadě také rodiče. Konzultace probíhají prostřednictvím emailu a je možné, aby byly anonymní.

Finance na projekt pocházejí ze soukromých zdrojů, z veřejného rozpočtu a vlastní činnosti. Veškeré příjmy spadají do rozpočtu Univerzity Palackého v Olomouci (e-bezpečí.cz, 2022) Za dobu existence projektu jím prošlo více než 60 000 žáků ze základních a středních škol a pomoc potřebovalo celkem více než 2500 obětí kybernetické kriminality.

E-Synergie

Projekt E-synergie byl vytvořen ve spolupráci Centra prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty v Olomouci s Ministerstvem vnitra České republiky odbor prevence a kriminality, Krajské ředitelství policie Olomouckého kraje, Vodafone Czech Republic a.s. a Seznam a.s. Cílem projektu je vytvoření vědeckovýzkumné sítě a propojit vzdělání, výzkum a podnikání. Informace k tomuto projektu jsou předávány za pomoci intervenčních komunikačních technik, stáží a odborných praxí.

Safeinternet.cz

Safeinternet je edukační webová stránka pro všechny skupiny uživatelů internetu podporující vzdělání a výzkum v oblasti ICT. Nalezneme zde i služby horké linky nebo ohlašovnu ilegálního obsahu, stejně tak je zde k dispozici poradna, kde může uživatel položit otázku, nebo si přečíst odpovědi na již položený dotaz.

Minimalizace šikany

Minimalizace šikany je celostátní program, zaměřující se na boj s šikanou na školách. Je zaštiťován sdružením AISIS a jeho finance pocházejí z Nadace O2 Dr. Koláře. Jeho hlavní náplní je řešení šikany na školách, ale setkávají se i s kyberšikanou. Snaží se o změnu postoju pedagogů a zvýšení citlivosti k projevům šikany, zavádí ve školách pravidla a procesy, které působí preventivně, učí školu postup při závažnější šikaně, kdy je třeba postupovat koordinovaně a rychle. Program ve spolupráci s MŠMT a Českou školní inspekcí tvoří metodické pomůcky, informační letáky nejen pro děti a nalezneme zde i online poradnu. Výzkum z posledních let prokázal, že 20% bylo obětí kyberšikany a z toho 78 % útočníků můžeme hledat ve stejné škole či dokonce třídě.

Jeden svět na školách

Program Jeden svět na školách vznikl pod záštitou Člověka v tísni a snaží se o soustavné vzdělávání mladé generace k lepší orientaci v poskytovaných informacích. Edukace je zprostředkovávána za pomoci konkrétních příběhů či poutavých filmů. Mezi témata zpracovávaná tímto programem můžeme zařadit například lidská práva či mediální vzdělávání a gramotnost.

Mezinárodní den proti násilí, šikaně a kyberšikaně

Členské státy UNESCO přijaly fakt, že šikana a kyberšikana na školách porušuje práva dětí a dospívajících na vzdělání, proto stanovily datum pro Mezinárodní den proti násilí, šikaně a kyberšikaně ve školách. Datum připadá každý rok na první listopadový čtvrtek.

EMPIRICKÁ ČÁST

4 Výzkumný problém

V teoretické části bakalářské práce jsme prezentovali souhrn poznatků na téma šikany a kyberšikany, zejména v kontextu forem, výskytu, diagnostiky, prevence a dalších souvisejících projevů. V empirické části uvedeme výsledky výzkumné sondy zaměřené na výskyt kyber/šikany v prostředí konkrétních středních škol.

4.1 Cíl výzkumné sondy

Cílem empirické části práce bylo zjistit, kolik respondentů se osobně setkalo s kyberšikanou, zda se stávají obětí častěji dívky nebo chlapci, zda má kyberšikana návaznost na klasickou formu šikany – tedy jestli oběti šikany se stávají i obětí kyberšikany. Dále bylo zjišťováno, jak jsou respondenti o problematice kyberšikany informováni a kým, co by v případě výskytu kyberšikany dělali a komu by se svěřili. Z výše zmíněného lze usoudit, že výchozím problémem výzkumného šetření je to, zda klasická forma šikany souvisí s kyberšikanou. Ústřední hypotéza tedy zní: Oběti klasické formy šikany se stávají i oběťmi kyberšikany. Zvolili jsme kvantitativně pojatý výzkumný design v podobě nestandardizovaného dotazníku.

4.2 Metoda sběru dat

Ke sběru dat byla zvolena kvantitativní metoda formou nestandardizovaného anonymního elektronického dotazníku distribuovaného u studentů odborných učilišť, gymnázií a dalších středních škol. Zvolená metoda byla výhodná vzhledem ke snazšímu vyhodnocování a okamžitému zobrazení výsledků.

Dotazník se skládal z celkem 20 uzavřených otázek s výběrem odpovědí sestavených na základě stanovených cílů bakalářské práce. Otázky byly strukturovány do dvou rovin. První rovina se zabývala samotnými informacemi k dané problematice. Druhá rovina měla za úkol zjistit, co studenti prožívají při zmínce o šikaně či kyberšikaně.

4.3 Výzkumný vzorek

Sběr dat prostřednictvím dotazníku probíhal od září 2022 do konce listopadu 2022. Dotazník byl zaslán na vybrané střední školy v Praze a Středočeském kraji. Návratnost dotazníku byla relativně nízká, konkrétně 38,2 %, celkem se vrátilo 107 odpovědí. Výzkumu se zúčastnilo celkem 56 chlapců a 51 dívek.

4.4 Výzkumné otázky a hypotézy

Na základě studia odborné literatury a stanovení cíle výzkumného šetření byly zformulovány níže uvedené výzkumné otázky a ty následně konkretizovány do podoby hypotéz.

Výzkumné otázky:

- do jaké míry se v prostředí střední školy vyskytuje šikana a kyberšikana,
- která z obou forem převažuje,
- jsou si studující vědomi potenciálních rizik
- jaké zaujímají postoje k tomuto jevu
- jaké jsou jejich vědomosti o rizicích
- setkali se ve škole s nějakými preventivními programy s preventivními cíli

Hypotézy:

Hypotéza č. 1:

S šikanou/kyberšikanou se setkalo více děvčat než chlapců.

Hypotéza č. 2:

Pro oběť je subjektivně nepříjemnější útok formou kyberšikany.

Hypotéza č. 3:

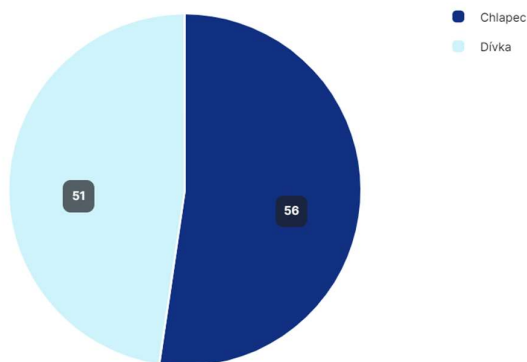
Oběť útoků se ve většině případů někomu svěří.

5 Výsledky výzkumného šetření a jejich interpretace

Získaná data byla vyhodnocována po jednotlivých otázkách v daném pořadí a byla rozdělena dle pohlaví. Dotazníky byly sice anonymní, ale jejich rozdělení bylo zachováno a je dohledatelné. Výsledky jednotlivých odpovědí byly prezentovány popisem i s grafem. Celkové znění dotazníku je uvedeno v příloze tohoto textu.

Otázka č.1 „Jsi dívka / chlapec“

Smyslem otázky bylo zjistit pohlaví respondentů. Z výsledku vyplynulo, že průzkumu se zúčastnilo 56 chlapců a 51 dívek.

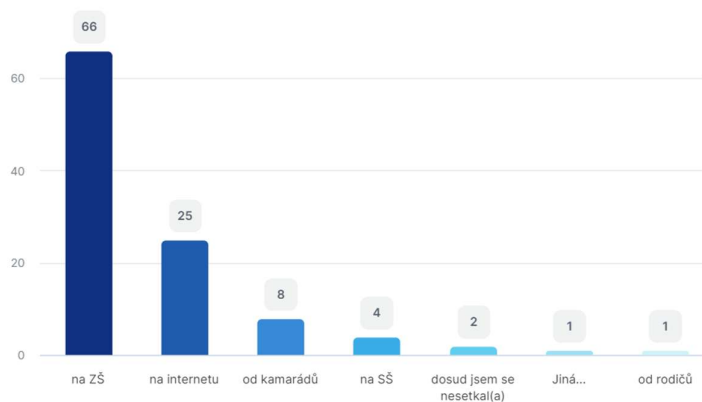

Graf 1- Zastoupení respondentů dle pohlaví

Otázka č. 2 „Kde ses poprvé setkal/a s pojmem šikana či kyberšikana“

Cílem této otázky bylo zjistit, zda se respondenti setkali s pojmy šikana či kyberšikana, případně z jakých zdrojů jsou informováni. Z výsledků je patrné, že se pouze 2 respondenti s těmito pojmy dosud neseťkali, nadpoloviční většina (66 respondentů) zná významy těchto pojmů již ze ZŠ, pouze 1 respondent uvedl, že byl informován rodiči a 25 respondentů vyhledávalo informace dostupné na internetu.

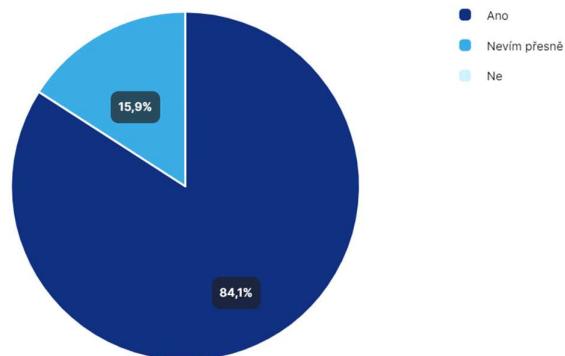
Z odpovědí tedy vyplývá, že dotazovaní studenti přicházejí většinou na střední školy s informacemi, které získali již na základních školách. Můžeme se tedy domnívat, že část respondentů získala nějaké informace již v minulosti, ale také na internetu a od kamarádů, menšina teprve na střední škole, nebo se dosud s pojmem neseťkala.

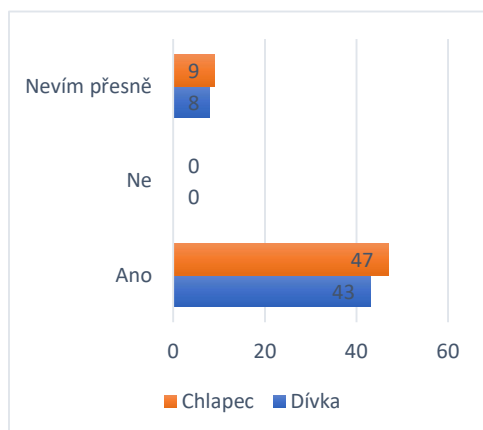
Graf 2- První seznámení s kyber/šikanou

Otázka č. 3 „Víš, co přesně znamená pojem šikana a co kyberšikana“

Touto položkou jsme zamýšleli zjistit, zda respondenti dokáží alespoň teoreticky rozlišit pojmy šikana a kyberšikana. Výsledky naznačují, že 84,1 % oslovených respondentů zná významy obou pojmů, naopak 15,9 % respondentům nejsou rozdíly mezi těmito pojmy zcela jasné. Při porovnání napříč pohlavím vyšlo najevo, že dívky si jsou ohledně toho pojmu celkově jistější než chlapci.

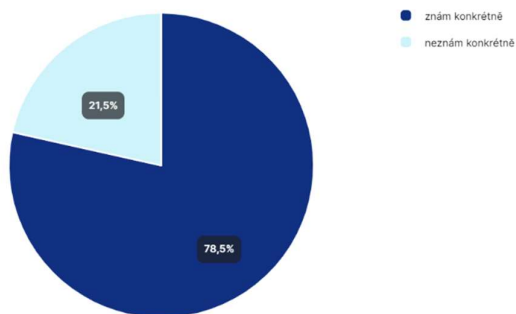
Graf 3- Znalost pojmu šikana/kyberšikana

Graf 4- Znalost pojmu šikana/kyberšikana dle pohlaví

Otázka číslo 4 „ Znáš nějaké konkrétní formy šikany nebo kyberšikany“

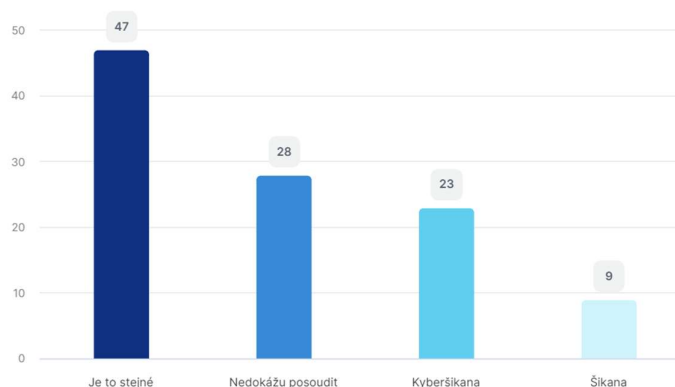
V této otázce jsme zjišťovali, zda jsou oslovení respondenti seznámeni nejen s pojmy šikana a kyberšikana, ale zda také dokáží k těmto pojmům přiřadit různé formy útoků. Výsledek tohoto šetření potvrzuje, že respondenti jsou schopni podle formy útoku posoudit, o jakou formu šikany se v jednotlivých případech jedná. Výsledky této otázky, tedy že konkrétní formy šikany zná 78,5 % studentů, oproti 21,5 % studentům kteří konkrétní formy neznají, víceméně odpovídá výsledkům zjištěných v otázce číslo 3, kdy respondenti odpověděli, zda znají či neznají oba pojmy.

Graf 5- Znalost forem šikany/kyberšikany

Otázka číslo 5 „Je podle Tvého názoru pro oběť horší šikana nebo kyberšikana“

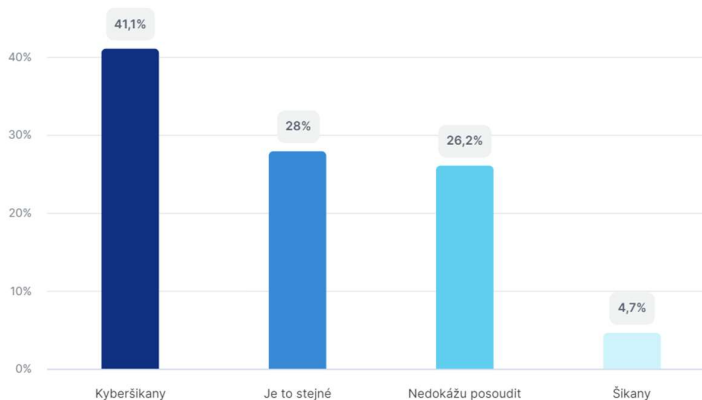
Tato otázka zjišťovala, zda je oběť více poznamenána formou útoku provedeného pomocí ICT technologiemi, formou přímé konfrontace či zda forma nemá na konečný psychický a s ním v mnoha případech související fyzický stav oběti vliv. 47 respondentů (tedy téměř polovina) odpověděla, že pro oběť jsou obě formy útoku stejné, 28 respondentů nedokázalo dopad na oběť posoudit, 23 respondentů uvedlo, že oběť více zasáhne útok formou kyberšikany a pouze 9 respondentů uvedlo, že více oběť ovlivní útok formou šikany.

Graf 6- Zhodnocení závažnosti šikany/kyberšikany

Otázka číslo 6 „ Je podle Tebe pro agresora jednodušší útok formou šikany nebo kyberšikany“

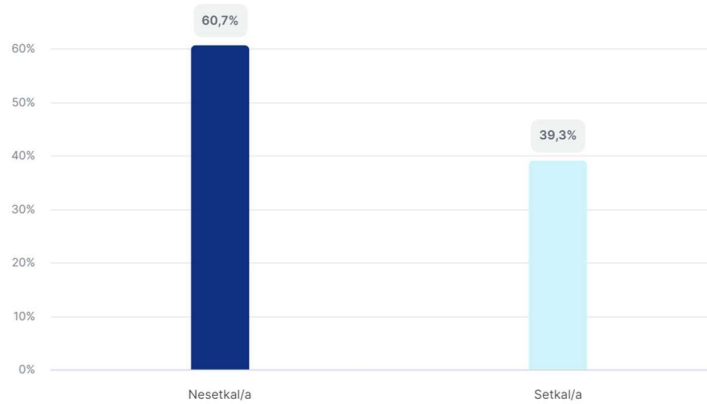
Cílem této otázky bylo zjistit, jaká forma útoku je podle názoru respondentů pro agresora jednodušší. 41,1 % dotázaných uvedlo jako jednodušší formu útoku kyberšikany, 28 % odpovědělo, že oba útoky jsou stejné, 26,2 % nedokázalo posoudit a 4,7 % uvedlo, že pro agresora je jednodušší útok formou šikany. Výsledky jsou v souladu s odbornými studii (např. K. Kopecký, R. Szotkowski, Centrum PRVoK PdF UP Olomouc, 2014).

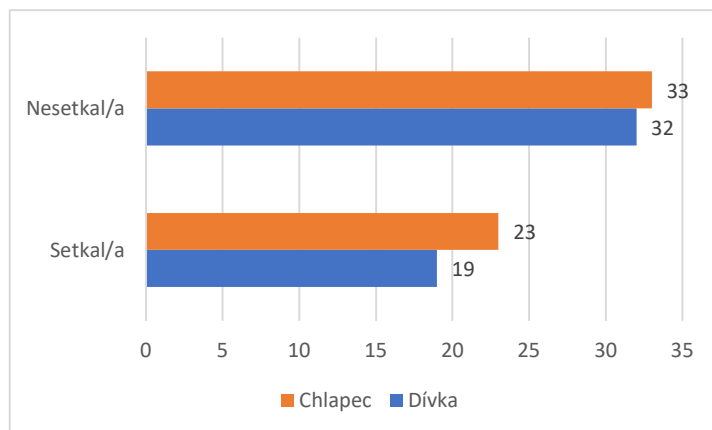
Graf 7- Dostupnost útoku šikany/kyberšikany

Otázka číslo 7 „ Setkal/a ses osobně s nějakou formou šikany nebo kyberšikany“

Při vyhodnocení této otázky dostáváme vcelku uspokojivou odpověď a to, že více než polovina, konkrétně 60,7 % dotázaných, se s šikanou ani kyberšikanou nesetkala. Z grafu také vyplývá, že se se šikanou či kyberšikanou setkala více chlapců než děvčat.

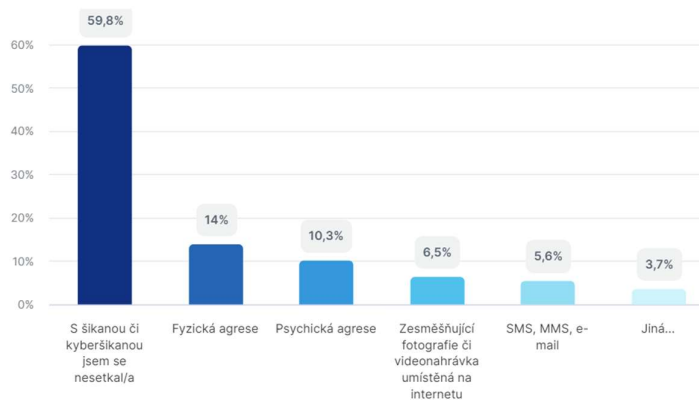
Graf 8- Zkušenost s šikanou/kyberšikanou

Graf 9- Zkušenost s šikanou/kyberšikanou dle pohlaví

Otázka číslo 8 „ Jestliže ses se šikanou nebo kyberšikanou setkal/a, v jaké podobě se uskutečnila“

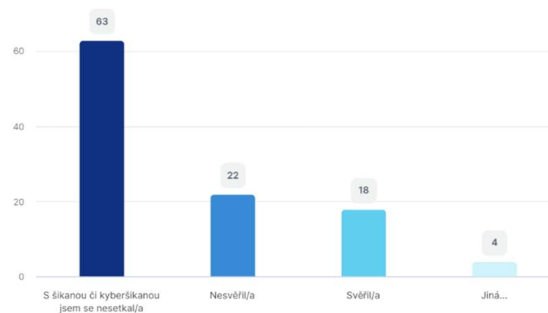
Z uvedených odpovědí vyplývá, že se nejčastěji jedná o fyzickou a psychickou agresi, konkrétně tyto dvě možnosti jsou zastoupeny 24,3 %. Útoky v podobě např. zesměšňujících fotografií či videonahrávek jsou uvedeny méně často.

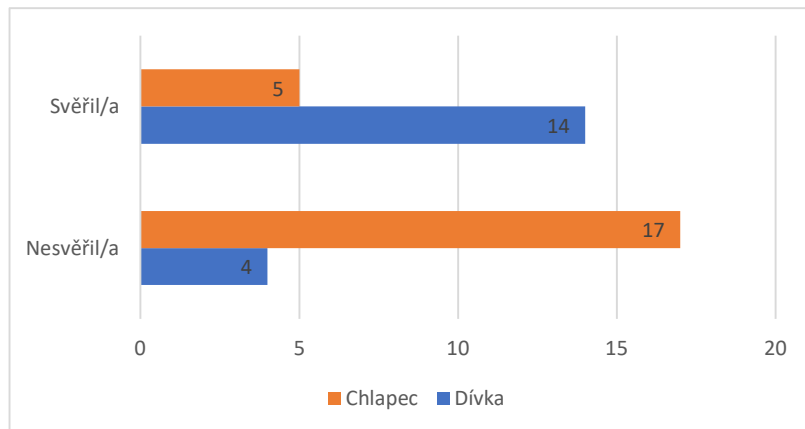
Graf 10- Zkušenost s konkrétní formou šikany/kyberšikany

Otázka číslo 9 „ Svěřil/a ses někomu se svým problémem?“

Cílem této otázky bylo zjistit, kolik studentů vyhledalo pomoc. Z oslovených respondentů se se šikanou či kyberšikanou setkala méně než polovina dotázaných, konkrétně 44 studentů. Z nich se 22 nikomu nesvěřila, 18 z nich ano. Zbývající 4 studenti se nesvěřili a jako důvod uvedli, že si situaci vyřešili sami nebo že jim v tom bránil stud. Výsledky této položky naznačují, že dívky jsou sdílnější a o pomoc by požádaly častěji. Přesnější závěry však není možné provést, bylo by nutné dotazování dále doplnit.

Graf 11- "Komu ses svěřil?"

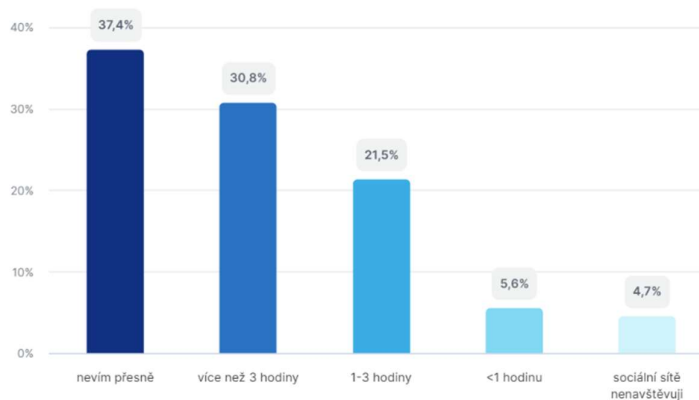

Graf 12- "Komu by ses svěřil?" rozdělené dle pohlaví

Otázka číslo 10 „Kolik hodin trávíš denně na sociálních sítích“

Další položka dotazníku měla doplňkovou roli a vztahuje se k tématu trávení volného času dotazovanými, kdy předpokládáme, že značný podíl volnočasových aktivit spočívá v komunikaci na sociálních sítích. Z výsledků je zřejmé, že i přes prevenci která na toto téma probíhá, studentům nepřipadá důležité počet hodin strávených na sociálních sítích sledovat, případně tento čas limitovat.

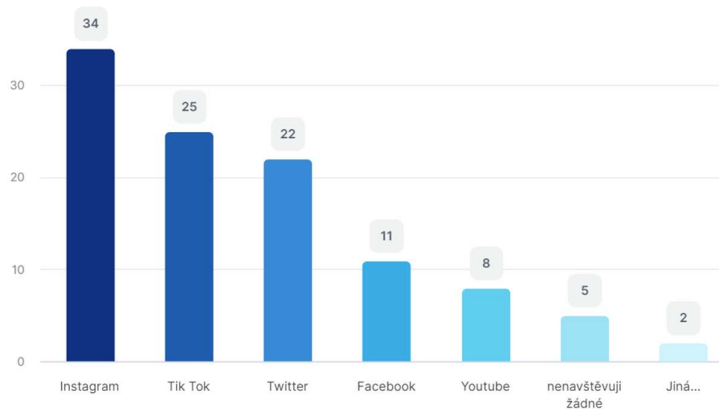
Nejvíce respondentů (37,4 %) uvedlo, že čas, který na sociálních sítích stráví neví přesně. Více než 3 hodiny denně tráví na sociálních sítích 30,8 % dotázaných a 21,5 % tráví touto komunikací 1 – 3 hodiny denně. Odpověď „méně než 1 hodinu“ a „sociální sítě nenavštěvují“, zvolilo minimum respondentů. Potvrzují se výsledky obdobných šetření o dominantním významu elektronické komunikace ve volnočasových aktivitách dnešních středoškoláků (např. Szotkowski, Kopecký, Krejčí, 2013, Ševčíková et al. 2014, Vágnerová, Bajerová, 2009).

Graf 13- Čas na sociálních sítích

Otázka číslo 11 „Pokud navštěvuješ sociální sítě, uveď, které nejčastěji“

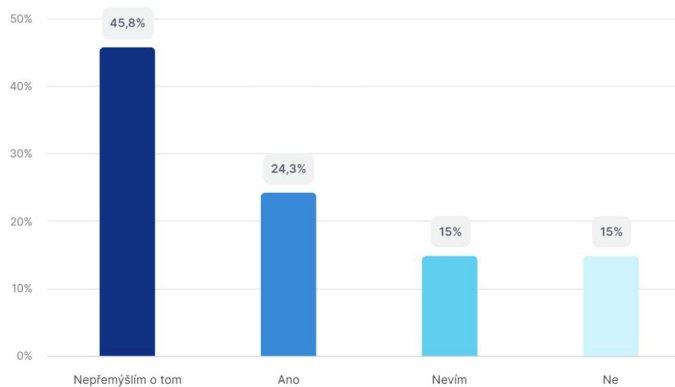
Položka 11 souvisí s předcházející a zjišťuje míru preferencí sociálních sítí. Nejvíce respondentů (n=59) navštěvuje Instagram, Tik Tok a Twitter, tedy novější sociální sítě. Facebook a Youtube navštěvuje podstatně méně dotázaných respondentů (19). 5 respondentů odpovědělo, že nenavštěvuje žádné sítě a další 2 uvedli, že navštěvují jiné sociální sítě než ty nabídnuté. V možnostech odpovědí byly nabídnuty zahraniční sociální sítě. Z uvedených odpovědí můžeme usuzovat, že komunikace na českých sociálních sítích není v daném vzorku rozšířena.

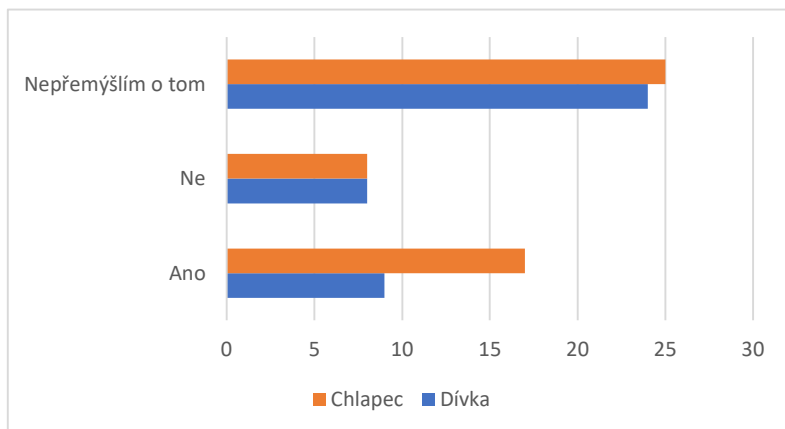
Graf 14- Rozdělení času na sociálních sítích

Otázka číslo 12 „Cítíš se na internetu v bezpečí“

Níže uvedený graf téměř koresponduje s odpověďmi u otázky č. 10. Stejně tak, jako většina studentů nevnímá čas, který tráví na sociálních sítích, tak předpokládáme, že si také většina studentů nepřipouští rizika, která internet přináší. O bezpečnosti internetových sítích nepřemýšlí obdobné procento dívek a chlapců a v součtu se více bezpečně cítí na internetu chlapci. 24,3 % dotázaných se na internetu v bezpečí cítí, naopak 15 % se v bezpečí necítí.

Graf 15- Pocit bezpečí na internetu

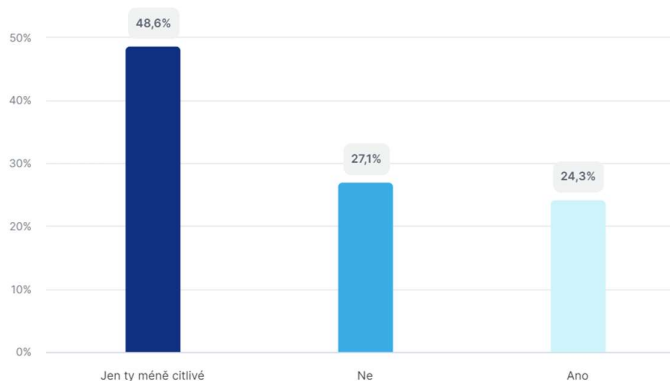

Graf 16- Pocit bezpeční na internetu dle pohlaví

Otázka číslo 13 „Zveřejňuješ o sobě soukromé informace na sociálních sítích“

Dotazovaní studenti mají potřebu se svými vrstevníky sdílet běžné i nestandardní situace. Na jedné straně se jedná o pospolitost komunity lidí, která jakékoliv sdílení ihned okomentuje. Na straně druhé u této komunikace hrozí nebezpečí zneužití informací třetí osobou, někdy i někým jim zdánlivě blízkým.

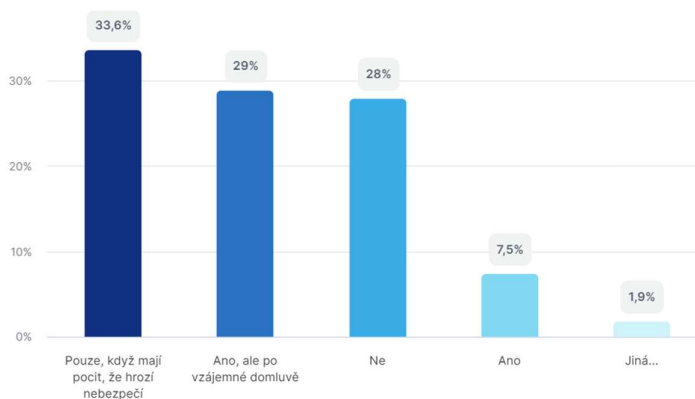
Smyslem otázky proto bylo zjistit, zda si uživatelé tato rizika uvědomují a zda své „příspěvky“ vkládají uvážlivě. Z vyhodnocení odpovědí je zřejmé vcelku uspokojivé zjištění, že dotazovaní uživatelé sociálních sítí zvažují, které příspěvky zveřejní. Jen ty méně citlivé informace zveřejňuje 48,6 % uživatelů, 24,3 % zveřejňuje vše a překvapivě 27,1 % o sobě soukromé informace nezveřejňuje.

Graf 17- Zveřejňování osobních informací na internetu

Otázka číslo 14 „Je podle Tebe správné, když rodiče kontrolují čas a obsah činnosti svých dětí na internetu“

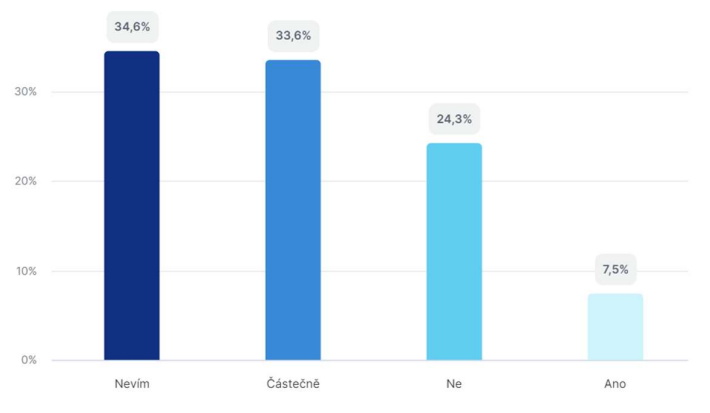
Z výsledků odpovědí na tuto otázku se dozvídáme, že by většina dotázaných studentů pochopila kontrolu rodičů nad obsahem internetu, i časem na něm stráveným. 33,6 % respondentů odpovědělo, že by kontrola měla probíhat pouze v případě, když mají pocit, že je kdokoliv z rodiny činností na internetu ohrožen, 29 % respondentů souhlasí, ale pouze po vzájemné domluvě, 28 % respondentů s kontrolou nesouhlasí v žádném případě a pouze 7,5 % respondentů s kontrolou souhlasí bezvýhradně. V případě odpovědi „jiná“ se v několika případech vyskytla odpověď ve smyslu „já své rodiče také nekontroluji, čím se na internetu zabývají“. Je možné, (ale chybí zde další dotazování), že postoje respondentů souvisí s věkem dospívajících, kdy se vztah s rodiči proměňuje. Do určité míry korespondují odpovědi na položku 14 s odpověďmi na položku 15.

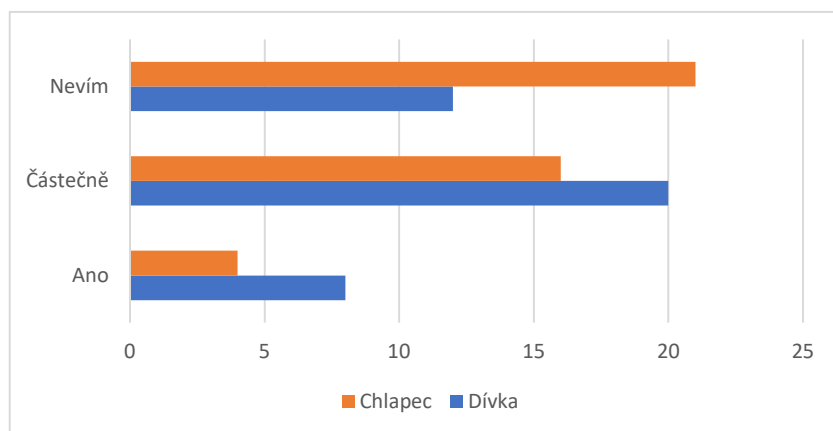
Graf 18- Názor na rodičovskou kontrolu aktivity dětí na internetu

Otázka číslo 15 „Vědí Tví rodiče o všem, co na PC děláš“

Tato otázka navazovala na otázku předešlou ve smyslu zjistit, zda studenti se svými rodiči konzultují vhodné či nevhodné činnosti na PC, a zda rodiče o těchto činnostech vědí. Nejvíce odpovědí (34,6 %) zvolilo odpověď, že neví, o něco méně respondentů (33,6 %) odpovědělo, že rodiče jsou informováni pouze částečně. 24,3 % respondentů uvedlo, že rodiče o jejich činnostech nevědí a pouze 7,5 % odpovědělo, že jejich rodiče o všech činnostech vědí. Z grafů je patrné, že kontrola je častější u dívek nežli u chlapců.

Graf 19- Konkrétní zastoupení rodičovského dohledu

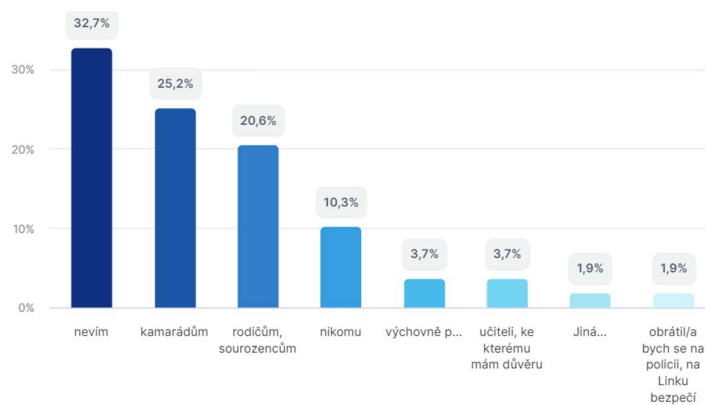

Graf 20- Konkrétní zastoupení rodičovského dohledu dle pohlaví

Otázka číslo 16 „Pokud by ses stal/a obětí šikany nebo kyberšikany svěřil/a by ses“

Cílem otázky bylo zjistit, zda oslovení respondenti vědí, na koho by se v případě šikany či kyberšikany mohli obrátit, a zda by to udělali. Z výsledků šetření vyplývá spíše nižší informovanost respondentů, protože 32,7 % dotázaných odpovědělo, že neví, na koho by se v případě útoku obrátilo. 25,2 % respondentů by se svěřilo kamarádům. Rodině by se s tímto problémem svěřilo 20,6 % respondentů, o svém problému by nikomu neřeklo 10,3 % dotázaných.

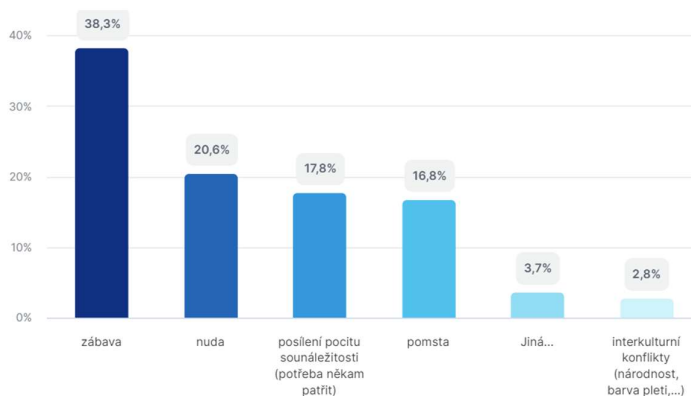
Pokud sečteme výsledky odpovědí, ve kterých se nabízí pomoc školního výchovného poradenství (např. metodik prevence, školní psycholog, výchovný poradce), je volba jejich asistence poměrně nízká (necelých 10 % odpovědí). Na Policii nebo Linku bezpečí by se obrátilo pouze 1,9 % dotázaných. Můžeme tedy předpokládat, že i přes časté školní preventivní akce, při nichž se žáci o možnosti pomoci dozvídají, by oběti tuto formu odborné pomoci nevyhledali.

Graf 21- "Komu by ses svěřil jako oběť?"

Otázka číslo 17 „Jaký je podle Vašeho názoru nejčastější důvod k šikaně / kyberšikaně?“

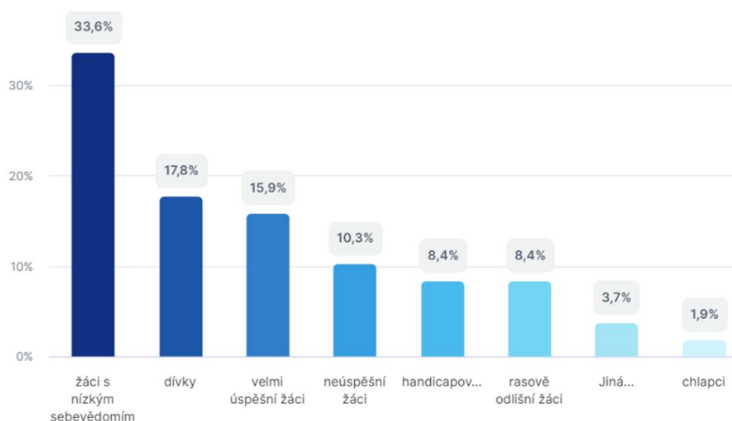
Otázka byla směřována k zamyšlení jednotlivých respondentů nad důvody počátku aktu šikany či kyberšikany. Z šetření lze usuzovat, že nadpoloviční většina dotazovaných (po sečtení odpovědí zábava / nuda 58,9 %) se k šikaně nebo kyberšikaně uchyluje proto, že svůj volný čas nemají nebo neumějí smysluplně naplnit. Z potřeby socializace, tedy z potřeby „k někomu či někam patřit“ by se ke šikaně či kyberšikaně uchýlilo 17,8 % dotazovaných. Pomstu by touto cestou uskutečnilo 16,8 % dotazovaných. Nejméně odpovědí, 2,8 %, souviselo s rasismem.

Graf 22- Nejčastější důvody k šikaně / kyberšikaně

Otázka číslo 18 „Kdo je podle Tvého názoru nejčastěji obětí šikany/kyberšikany“

Cílem položky 18 bylo zjistit, zda si žáci/studenti uvědomují, která skupina se nejčastěji stává obětí šikany/kyberšikany. Nejčastěji (33,6 %) byla uvedena skupina žáků s nízkým sebevědomím, následovala skupina dívek (17,8 %) oproti chlapcům, kteří byli označováni jako nejčastější oběť pouze v 1,9 %, velmi úspěšní žáci byli označeni v 15,9% oproti žákům neúspěšným (10,3 %). Znepokojivé výsledky vyšly u žáků handicapovaných a rasově odlišných, u obou skupin 8,4 %. Možnost odpovědi „jiná“ využilo 3,7 %, odpovědi však nebyly smysluplně formulovány.

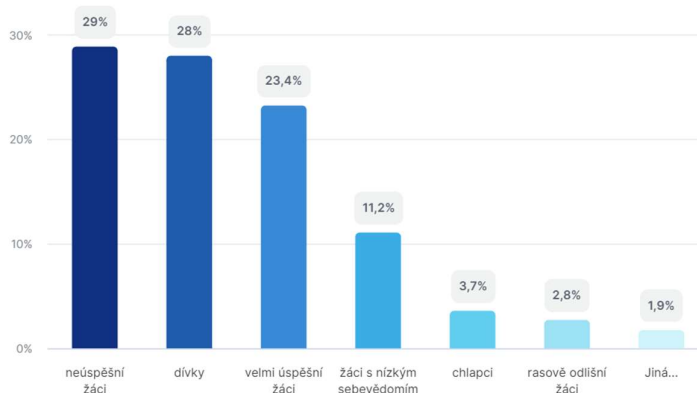

Graf 23- Nejčastější oběť šikany / kyberšikany

Otázka číslo 19 „Kdo je podle Tebe nejčastěji agresorem šikany/kyberšikany“

Cílem otázky bylo vyhodnotit motivy agresorů k šikaně/kyberšikaně. Z odpovědí respondentů vyplývá, že nejčastějšími agresory jsou žáci neúspěšní (29 %). Můžeme se domnívat, že si žáci, kteří nedosáhli valných úspěchů v oblasti učení hledají jinou (i když nevhodnou) činnost, díky které se ocitnou tzv. na výsluní, bude o nich slyšet, budou mít respekt a uznání.

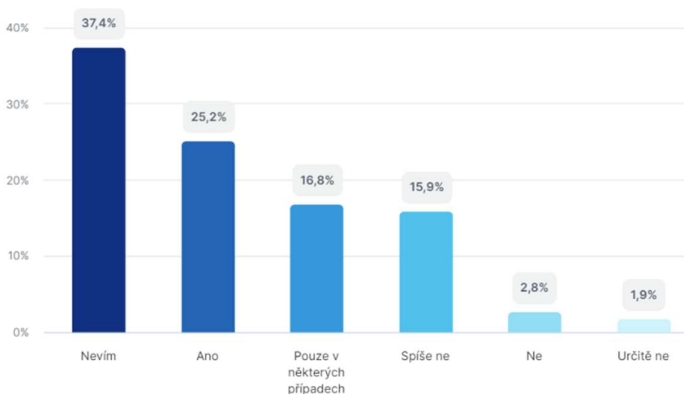
Podobné motivy mohou mít i žáci s nízkým sebevědomím, kteří byli označeni v 11,2 %. Za druhého nejčastějšího agresora byly označeny dívky (28 %). *“Lze usuzovat, že se jedná o agresora bránící se konkurenci, který se oběti mstí za její úspěchy” (RVP.CZ)*. Žáci velmi úspěšní byli zmíněni ve 23,4 %. U takového typu agresora můžeme předpokládat, že očekává úspěchy nejen v oblasti učení, ale také v oblasti sociální, ve které chce obsadit dominantní místo. Možnosti „rasově odlišní žáci“ a „jiná“ využilo k odpovědi 4,7 % respondentů.

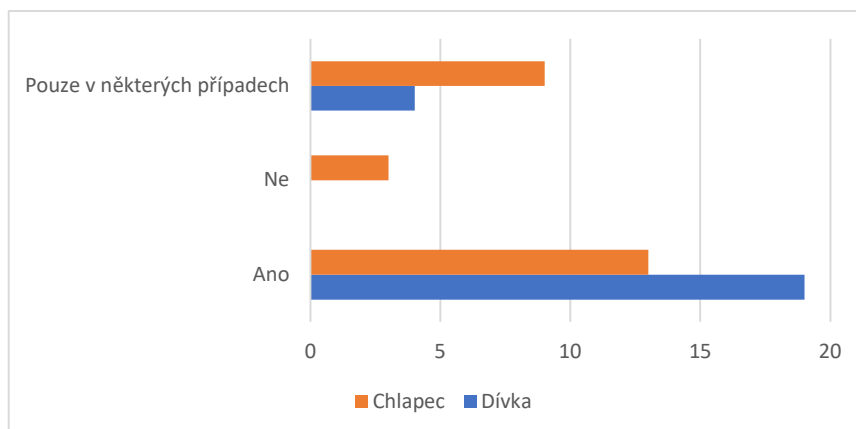
Graf 24- Nejčastější agresor šikany / kyberšikany

Otázka číslo 20 „Dá se šikaně/kyberšikaně předcházet například preventivními programy ve škole“

Z výsledků odpovědí na tuto otázku je zřejmé, že preventivní programy, které organizuje školní výchovné poradenství (nejčastěji metodik prevence ve spolupráci se školní psycholožkou) studenti vnímají veskrze kladně či alespoň neutrálně. Odpověď „nevím“ označilo 37,4 % dotázaných, „ano“ označilo 25,2 % dotázaných, možnost „pouze v některých případech“ označilo 16,8 % dotázaných. Po sečtení těchto výsledků můžeme předpokládat, že jsou programy studenty vnímány jako přínos v prevenci proti šikaně. Odpověď „spíše ne“ zvolilo 15,9 % respondentů, lze ale říci, že i tito jistý přínos těchto programů do jisté míry vnímají. Naopak 4,7 % respondentů tyto programy vnímá jako neúčelné, tedy že se jimi šikaně/kyberšikaně předcházet nedá. I takový postoj ale svědčí o faktu, že se žáci/studenti obsahem programu zabývají, vnímají ho a v jeho průběhu jsou aktivní, díky čemuž se s problematikou šikany/kyberšikany seznamují. Z odpovědí vyplývá, že dívky vidí možnost předcházet těmto jevům pozitivněji.

Graf 25- Možnost předcházení šikaně / kyberšikaně

Graf 26- Možnost předcházení šikaně / kyberšikaně dle pohlaví

Vyhodnocení hypotéz

H 1:

S šikanou/kyberšikanou se setkalo více děvčat než chlapců.

Tato hypotéza předpokládala, že dívky představují snazší terč pro obě formy šikanózního chování. Z výsledků je patrné, že se se šikanou či kyberšikanou setkalo naopak více chlapců než děvčat.

H1 byla v daném výzkumném vzorku vyvrácena.

H 2:

Pro oběť je horší útok formou kyberšikany.

Hypotéza vychází z předpokladu, že pro oběť kyberšikany je těžší agresorovi uniknout a následky kyberšikany jsou i dle odborných publikací daleko závažnější. Z výsledků vyplynulo, že téměř pro polovinu respondentů jsou oba typy útoků srovnatelné, část respondentů nedokázala otázku posoudit. Zatímco kyberšikanu označilo 23 respondentů, šikanu 9 respondentů.

Tato hypotéza byla v tomto výzkumném vzorku potvrzena.

H 3:

Oběť útoků se ve většině případů někomu svěří.

Hypotéza vychází z předpokladu, že oběť se za svůj stav stydí a bere jej často jako osobní selhání. Proto se necítí komfortně při svěřování a obává se odsouzení. Výsledky dotazování ukazují, že 45 % respondentů by se nikomu nesvěřilo, zatímco 55 % se vyjádřila opačně.

H3 byla tedy v daném výzkumném vzorku potvrzena.

Závěr

Téma šikany a kyberšikany na středních školách jsem si vybrala pro jeho závažnost především pro oběti, které jsou napadány častěji a sofistikovaněji. Různé formy útoků nabírají na intenzitě, stoupá hrubost a násilí. Zajímalo mě proto, zda to platí i v mém výzkumném vzorku středoškoláků, zda je na školách prováděna prevence v dostatečné míře a jak případně chování žáků/studentů ovlivňuje. Zároveň mě zajímalo, kolik žáků/studentů se ocitlo v roli oběti a kolik jich samo působilo v roli agresora. Souběžně jsem zamýšlela zjistit povahu volnočasových aktivit středoškoláků, zejména v prostředí sociálních sítí, které mohou být potenciálně rizikovým prostředím. Zajímaly mě postoje dospívajících k roli rodičů a míře jejich kontroly nad tím, čím se jejich potomci na sítích zabývají.

Bakalářská práce měla teoreticko-empirický design, kdy výzkumná sonda měla kvantitativní charakter. Zvolila jsem dotazníkovou metodu, kdy jsem anonymně oslovila středoškoláky z Prahy a středních Čech. Ve výzkumné sondě jsem vytýčila 3 hypotézy, z nichž byly dvě potvrzeny a jedna vyvrácena. První hypotéza byla zaměřena na vztah kyber/šikany a pohlaví studentů, kteří se s šikanou/kyberšikanou setkali, druhá hypotéza měla za úkol objasnit, zda žáci/studenti považují za horší útok formou šikany či kyberšikany, třetí hypotéza směřovala ke zjištění, zda žáci/studenti nejen, že mají odvahu a potřebu se v případě šikany/kyberšikany někomu svěřit, ale zejména o jejich povědomí, na jaké instituce se mohou obrátit. Žáci odpovídali na zadané otázky během výuky ICT či občanské výchovy. Návratnost dotazníků byla nízká, 38,2 %, celkem se vrátilo 107 odpovědí. Výzkumné sondy se zúčastnilo celkem 56 chlapců a 51 dívek. Hypotéza H1 „S šikanou/kyberšikanou se setkalo více děvčat než chlapců“ byla na základě odpovědí dotazníkového šetření vyvrácena. Hypotéza H2 „Pro oběť je horší útok formou kyberšikany“ byla na základě odpovědí dotazníkového šetření potvrzena. Hypotéza H 3 „Oběť útoků se ve většině případů někomu svěří“ byla na základě odpovědí dotazníkového šetření vyhodnocena jako potvrzená.

Výsledky výzkumné sondy potvrdily, že fenomén šikany a kyberšikany nelze podceňovat. Učitelé, pedagogičtí pracovníci, vychovatelé by měli vědět, že v současné době žádné prostředí, kde se zdržuje více dětí delší dobu pohromadě, není vůči šikaně a kyberšikaně imunní. V těchto kolektivech je třeba zvýšeně věnovat pozornost různým příznakům skrytého násilí, jak fyzického, tak psychického, které by kyber/šikanu mohly signalizovat, důsledně se věnovat prevenci, vytvořit kolektiv se zásadou, že silný chrání slabšího, kolektiv, kde vládne duch práva a spravedlnosti, důvěra k autoritě a vzájemná solidarita.

Seznam použité literatury

- BOURCET, Stéphane; GRAVILLON, Isabelle. Šikana ve škole, na ulici, doma: jak bránit své dítě – praktický průvodce pro rodiče, pedagogy a vychovatele. Praha: Albatros, 2006. ISBN 80-00-01552-8.
- ČERNÁ, Alena a kolektiv. Kyberšikana: průvodce novým fenoménem. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013, 150 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4577-0.
- DOČEKAL, Daniel, Jan MÜLLER, Anastázie HARRIS a Luboš HEGER. Dítě v síti: manuál pro rodiče a učitele, kteří chtějí rozumět digitálnímu světu mladé generace. Praha: Mladá fronta, 2019. Flowee. ISBN 978-80-204-5145-3.
- ECKERTOVÁ, L., DOČEKAL, D., 2013. Bezpečnost dětí na internetu: Rádce zodpovědného rodiče. 1. vyd. Brno: Computer Press. ISBN 978-80-251-3804-5.
- HONZÁK, Radkin a František HONZÁK. Čas psychopatů. Praha: Galén, [2020].
- JURKOVÁ, Kristýna. Metodika k prevenci a řešení kyberšikany. Brno: Pedagogickopsychologická poradna Brno, 2010.
- KAVALÍR, Aleš [ed.]. Kyberšikana a její prevence – příručka pro učitele. In: Minimalizace šikany: Informační portál o šikaně na školách [online]. Plzeň: Člověk v tísní, 2009 [cit. 2020-07-29]. ISBN 978-80-86961-78-1. Dostupné z: <http://www.minimalizacesikany.cz/images/stories/kybersikana.pdf>
- KOLÁŘ, Michal. Nová cesta k léčbě šikany. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, 332 s. ISBN 978-80-7367-871-5.
- KOLÁŘ, Michal. Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X.
- Kolektiv autorů: Šikana jako etický, psychologický a pedagogický problém: sborník příspěvků z konference: Praha, 19. března 2009. Brno: Tribun EU, 2009. Knihovnicka.cz. ISBN 978- 80-7399-857-8.
- KOPECKÝ, Kamil. Kyberšikana a její specifika v prostředí systému primární prevence rizikového chování. Olomouc, 2016. Univerzita Palackého v Olomouci. Pedagogická fakulta.
- KOPECKÝ, Kamil; SZOTKOWSKI, René. České děti v kybersvětě (výzkumná zpráva). O2 Czech Republic & Univerzita Palackého v Olomouci. Centrum prevence rizikové virtuální komunikace. (v 2.1), 2019.
- KREJČÍ, Veronika. Kyberšikana: Kybernetická šikana [online]. Olomouc, 2010, 72 s. ISBN 978-80-254-7791-5. Dostupné z www: <http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/materialy-pro-studium-studieatd?download=14%3Akybersikana-studie>
- MARTÍNEK, Zdeněk. Agresivita a kriminalita školní mládeže (2. aktualizované a rozšířené vydání). Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-5309-6
- ROGERS, Vanessa. Kyberšikana: Pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty. Praha: Portál, s.r.o., 2011. ISBN 978-80-7367-984-2.
- ŘÍČAN, Pavel. Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-049-9
- SZOTKOWSKI, René, KOPECKÝ, Kamil, KREJČÍ, Veronika. Nebezpečí

internetové komunikace IV. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, 177 s. ISBN 978-80-244-3911-2.

ŠEVČÍKOVÁ, Anna a kol. Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5010-1.

VÁGNEROVÁ, Kateřina, BAJEROVÁ, M. Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče. Praha: Portál, 2009. 147 s. ISBN 978-80-7367-611-7.

VÁGNEROVÁ, Marie. Současná psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0696-5

VAŠUTOVÁ, Mária. Proměny šikany ve světě nových médií. Ostrava: Ostravská univerzity v Ostravě, 2010. ISBN 9788073688585

Výsledky výzkumu Kyberšikana na českých školách. [cit. 2019-4-7]. Dostupný z WWW: [http://www.zschrastice.cz/sites/default/files/aktualita/2010/10/v_sledky_v_zkumu_kyber_ikana_na_kol_ch_21232.pdf]

INTERNETOVÉ ZDROJE

<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tin00127/default/table?lang=en>

<http://www.nebudobet.cz/>

<https://www.novinky.cz/clanek/internet-a-pc-cesi-travi-na-socialnich-sitich-stale-vice-casu-kazdy-den-prumerne-165-minut-40399034>

Seznam obrázků

Nenalezena položka seznamu obrázků.

Seznam tabulek

Tabulka 1- Porovnání šikany / kyberšikany	18

Seznam grafů

Graf 1- Zastoupení respondentů dle pohlaví	33
Graf 2- První seznámení s kyber/šikanou.....	34
Graf 3- Znalost pojmu šikana/kyberšikana	34
Graf 4- Znalost pojmu šikana/kyberšikana dle pohlaví.....	35
Graf 5- Znalost forem šikany/kyberšikany	35
Graf 6- Zhodnocení závažnosti šikany/kyberšikany	36
Graf 7- Dostupnost útoku šikany/kyberšikany.....	36
Graf 8- Zkušenost s šikanou/kyberšikanou	37
Graf 9- Zkušenost s šikanou/kyberšikanou dle pohlaví.....	37
Graf 10- Zkušenost s konkrétní formou šikany/kyberšikany	38
Graf 11- "Komu ses svěřil?"	38
Graf 12- "Komu by ses svěřil?" rozdělené dle pohlaví.....	39
Graf 13- Čas na sociálních sítích.....	39
Graf 14- Rozdělení času na sociálních sítích	40
Graf 15- Pocit bezpečí na internetu	40
Graf 16- Pocit bezpečí na internetu dle pohlaví	41
Graf 17- Zveřejňování osobních informací na internetu.....	41
Graf 18- Názor na rodičovskou kontrolu aktivity dětí na internetu.....	42
Graf 19- Konkrétní zastoupení rodičovského dohledu	43
Graf 20- Konkrétní zastoupení rodičovského dohledu dle pohlaví.....	43
Graf 21- "Komu by ses svěřil jako oběť?"	44
Graf 22- Nejčastější důvody k šikaně / kyberšikaně.....	44
Graf 23- Nejčastější oběť šikany / kyberšikany	45
Graf 24- Nejčastější agresor šikany / kyberšikany	46
Graf 25- Možnost předcházení šikaně / kyberšikaně.....	46
Graf 26- Možnost předcházení šikaně / kyberšikaně dle pohlaví.....	47

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Anonymní dotazník

Šikana a kyberšikana

Vážení studenti,

Jmenuji se Dagmar Šídová a jsem studentkou ČVUT obor specializace v pedagogice. Ráda bych Vás požádala o vyplnění dotazníku na téma šikana a kyberšikana, což je, bohužel, velice aktuální téma, se kterým se už mnohý z Vás možná setkal osobně či zprostředkovaně. Cílem dotazníku je prevence jakékoliv formy šikany.

Vyplnění dotazníku Vám zabere max. 15 minut. Vaše odpovědi budou naprosto anonymní, neuvádějte proto své jméno, iniciály, atp. Vaše odpovědi jsou velice důležité, proto prosím, pro relevantnost dotazníku odpovídejte pečlivě a podle svého cítění. U každé otázky najdete postup k jejímu vyplnění.

1 Jsi dívka nebo chlapec?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Dívka Chlapec

2 Kde jsi se poprvé setkal/a s pojmem šikana nebo kyberšikana?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- na ZŠ na SŠ od kamarádů od rodičů na internetu dosud jsem se nesetkal(a)
 Jiná...

3 Víš, co přesně vystihuje pojem šikana a co kyberšikana?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano Ne Nevím přesně

4 Znáš nějaké konkrétní formy šikany nebo kyberšikany?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- neznám konkrétně znám konkrétně

5 Je podle Tvého názoru pro oběť horší šikana nebo kyberšikana?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Šikana Kyberšikana Je to stejné Nedokážu posoudit

6 Je podle Tebe pro agresora jednodušší útok formou šikany nebo kyberšikany?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Šikany Kyberšikany Je to stejné Nedokážu posoudit

7 Setkal/a jsi se osobně s nějakou formou šikany nebo kyberšikany ?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Setkal/a Nasetkal/a

8 Jestliže, jsi se se šikanou nebo kyberšikanou setkal/a : V jaké podobě se uskutečnila?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Fyzická agrese Psychická agrese SMS, MMS, e-mail Zesměšňující fotografie či videonahrávka umístěná na internetu
- S šikanou či kyberšikanou jsem se nasetkal/a
- Jiná...

9 Svěřil/a ses se svým problémem někomu?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Nesvěřil/a Svěřil/a S šikanou či kyberšikanou jsem se nasetkal/a
- Jiná...

10 Kolik hodin trávíš průměrně denně na sociálních sítích?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- <1 hodinu 1-3 hodiny více než 3 hodiny sociální sítě nenavštěvuji nevím přesně

11 Pokud navštěvuješ sociální sítě, uveď které nejčastěji?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Facebook
 Instagram
 Twitter
 Tik Tok
 Youtube
 nenavštěvuji žádné
 Jiná...

12 Cítíš se na internetu v bezpečí?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano
 Ne
 Nevím
 Nepřemýšlím o tom

13 Zveřejňuješ o sobě soukromé informace na sociálních sítích?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano
 Ne
 Jen ty méně citlivé

14 Je podle Tebe správné, když rodiče kontrolují čas a obsah činnosti svých dětí na internetu?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano
 Ano, ale po vzájemné domluvě
 Pouze, když mají pocit, že hrozí nebezpečí
 Ne
 Jiná...

15 Vědí Tví rodiče o všem, co na PC děláš?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano
 Částečně
 Ne
 Nevím

16 Pokud by ses stal/a obětí šikany nebo kyberšikany svěřil/a by ses:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- nikomu
 rodičům, sourozencům
 kamarádům
 učiteli, ke kterému mám důvěru
 výchovně poradenskému centru ve škole
 obrátí/a bych se na policii, na Linku bezpečí
 nevím
 Jiná...

17 Jaký je nejčastější důvod k šikaně či kyberšikaně?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- zábava pomsta nuda interkulturní konflikty (národnost, barva pleti,...) posílení pocitu sounáležitosti (potřeba někam patřit)
- Jiná...

18 Kdo je podle Tvého názoru nejčastěji obětí šikany či kyberšikany?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- žáci s nízkým sebevědomím rasově odlišní žáci velmi úspěšní žáci neúspěšní žáci handicapovaní žáci chlapci
- dívky
- Jiná...

19 Kdo je podle Tvého nejčastěji agresorem šikany či kyberšikany?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- žáci s nízkým sebevědomím rasově odlišní žáci velmi úspěšní žáci neúspěšní žáci chlapci dívky
- Jiná...

20 Dá se šikana a kyberšikana předcházet např. preventivními programy ve škole?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano Ne Spíše ne Určitě ne Nevím Pouze v některých případech

